

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA**

**Hodnocení funkčnosti rodiny žijící v obci do 1000 obyvatel
dle dotazníku Family APGAR**

Bakalářská práce

**Vedoucí práce:
prof. MUDr. Miloš Velemínský, CSc.**

**Autor:
Edita Krátká**

12.5.2008

Abstract

The bachelor's thesis is focused on the family and its functionality. The family functionality was verified based on the Family APGAR questionnaire elaborated by Gabriel Smilkstein in 1978. The name of the questionnaire consists of the initial letters of the words: Adaptability, Partnership, Growth, Affection and Reslove.

The target of the work was to find out, if and in what way it is possible to use the Family APGAR questionnaire for the evaluation of the functionality of the family living in the municipality up to 1000 inhabitants. The contents of the initial hypothesis said that the APGAR Family questionnaire is usable for the evaluation of the functionality of the family living in the municipality up to 1000 inhabitants.

The theoretical part of the thesis explains the concept of family and states its definition. Moreover the thesis informs about the historical development of the family since the ancient times. It tries to inform of the development cycles of the family from meeting partners up to the moment when children leave the family. It explains also the basic functions of the family, i.e. the biologically-reproductive function, economic and securing, emotional and last but not least the socializing and educational function. This analysis is supplemented by the split of defects of family and their causes. Moreover the data to the functional and not functional family are stated. The chapter of the present Czech family clarifies the situation and trends in Czech families. In the theoretical part, moreover the contribution and influence of the family on the child and of the child on the family are described. Last but not least the thesis shows the factors of both parents influencing the education of the child.

The practical part verifies the reliability of the Family APGAR questionnaire for the determination of the functionality of the family. The data were acquired by the quantitative research. This research was performed by the method of questioning when the technique of the standardized (controlled) interview was applied.

The complex of 33 respondents aged from 12 to 18 years was collected by the accidental choice with the aid of the contact from friends. The municipality up to thousand inhabitants where the respondents are living, is in Strakonice region.

The research refuted the initial hypotheses; the Family APGAR questionnaire is not a sufficient measure for evaluating the functionality of the family living in the municipality up to 1000 inhabitants.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Hodnocení funkčnosti rodiny žijící v obci do 1000 obyvatel dle dotazníku Family APGAR“ vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Souhlasím s použitím práce k vědeckým účelům.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 12. 5. 2008

.....

Edita Krátká

Poděkování:

Na tomto místě chci vyjádřit poděkování vedoucímu práce prof. MUDr. Miloši Velemínskému, CSc. za obětovaný čas, cenné rady a připomínky při zpracování mé bakalářské práce.

Obsah:

Úvod	8
1. Současný stav	10
1.1 Rodina a její definice	10
1.2 Historie rodiny a jejích členů	11
1.2.1 Pravěk.....	11
1.2.2 Období homérské, 8. a 7. století př. n. l.....	11
1.2.3 Starověký Řím.....	12
1.2.4 Středověk.....	12
1.2.5 Novověk.....	13
1.3 Vývojový cyklus rodiny	14
1.3.1 Fáze vzájemného poznávání.....	14
1.3.2 Fáze úplné rodiny.....	15
1.3.3 Fáze opuštěného hnízda.....	16
1.4 Funkce rodiny	16
1.4.1 Biologicko –reprodukční funkce.....	16
1.4.2 Ekonomicko-zabezpečovací funkce.....	17
1.4.3 Funkce emocionální.....	17
1.4.4 Funkce socializačně-výchovná.....	18
1.5 Rozdělení poruch rodiny	18
1.5.1 Porucha biologicko-reprodukční funkce.....	18
1.5.2 Porucha ekonomicko-zabezpečovací funkce.....	19
1.5.3 Porucha emocionální funkce.....	19
1.5.4 Porucha socializačně-výchovné funkce.....	20
1.6 Příčiny rodinných poruch	20
1.7 Funkčnost rodiny	21
1.7.1 Funkční rodina.....	21
1.7.2Dysfunkční rodina.....	21
1.8 Současná česká rodina	22
1.9 Dítě a rodina	23

1.10 Faktory z hlediska věku rodičů ovlivňující výchovu dítěte	24
1.10.1 <i>Velmi mladí rodiče</i>	24
1.10.2 <i>Rodiče ve vyšším věku</i>	25
2. Cíl práce a hypotézy	26
2.1 <i>Cíl práce</i>	26
2.2 <i>Hypotézy</i>	26
3. Metodika	27
3.1 <i>Použitá metodika</i>	27
3.2 <i>Charakteristika výzkumného souboru</i>	27
4. Výsledky	29
5. Diskuse	50
6. Závěr	53
7. Seznam použitých zdrojů	54
8. Klíčová slova	57
9. Přílohy	58

Úvod

Bakalářskou práci na téma „Hodnocení funkčnosti rodiny žijící v obci do 1000 obyvatel dle dotazníku Family APGAR“ jsem si vybrala, protože rodinu považuji za nejdůležitější část v mém životě a chtěla jsem se blíže seznámit s tím, jak rodina může ovlivnit jedince.

Práce je tedy orientována na rodinu a její funkčnost. Funkčnost rodiny byla ověřena podle dotazníku Family APGAR zpracovaném v roce 1978 Gabrielem Smilksteinem. Název dotazníku se skládá z počátečních písmen slov Adaptability, Partnership, Growth, Affection a Reslove.

Cílem práce bylo zjistit, zda a jakým způsobem lze využít dotazník Family APGAR pro hodnocení funkčnosti rodiny žijící v obci do 1000 obyvatel. Obsah počáteční hypotézy říkal, že dotazník Family APGAR je využitelný k hodnocení funkčnosti rodiny žijící v obci do 1000 obyvatel.

Teoretická část práce vysvětluje pojem rodina a uvádí její definici. Dále je zde zahrnut historický vývoj rodiny od nejstarších dob. Práce se snaží i o seznámení s vývojovým cyklem rodiny od poznání se mezi partnery až po opuštění rodiny dětmi. Vysvětluje také základní funkce rodiny, kterými jsou funkce biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, emocionální a v neposlední řadě funkce socializačně-výchovná. Nechybí ani rozdělení poruch rodiny a jejich příčiny. Dále jsou zde uvedeny údaje o rodině funkční a dysfunkční. Situaci a trendy v českých rodinách objasňuje kapitola o současné české rodině. V teoretické části je dále popsán přínos a vliv rodiny na dítě a dítěte na rodinu. V neposlední řadě práce ukazuje faktory z hlediska rodičů ovlivňující výchovu dítěte.

Praktická část ověřuje spolehlivost dotazníku Family APGAR pro určení funkčnosti rodiny. Data byla získána kvantitativním výzkumem. Tento výzkum probíhal metodou dotazování, kdy byla použita technika standardizovaného (řízeného) rozhovoru.

Soubor 33 respondentů ve věku od 12 do 18 let byl vytvořen náhodným výběrem za pomoci kontaktu od známých. Obce do tisíce obyvatel, kde respondenti žijí, se nachází na Strakonicku.

Výzkum přinesl vyvrácení počáteční hypotézy, dotazník Family APGAR není dostatečným měřítkem pro hodnocení funkčnosti rodiny žijící v obci do 1000 obyvatel.

Bakalářská práce navrhuje zaktualizování dotazníku a může sloužit jako podklad k jeho obnovení.

1. Současný stav

1.1 Rodina a její definice

Existuje mnoho různých definic rodiny. Rodina je především charakterizována z hlediska svého postavení ve společenském systému a z hlediska vazeb, sociálních funkcí a základních sociálních procesů v rodině probíhajících . (16)

Rodina v nejširším pojetí je chápána jako celek rozličných konstelací takové formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity. Rodina jako sociální celek spojený na základě příbuzenské mezigenerační vazby je v tomto pojetí ve své podstatě neměnnou sociální institucí, která jako taková existuje v každém kulturním prostředí a je v něm sociálně uznávána. (24)

Rodina jako přirozená primární malá sociální skupina soustřeďuje na sebe stále větší pozornost řady disciplín, ba celých oblastí společenské teorie i praxe. Vyžaduje si to úsilí o rozvoj společnosti a z něho vycházející stále intenzivnější snahy poznávat, ale i ovlivňovat procesy ve společenské mikrostruktuře. (6)

Rodina je tradičním prostředím utváření a reprodukce sociálních vztahů. Jako zprostředkující článek mezi společenskými a individuálními zájmy je nezastupitelnou, i když proměnlivou institucí, plnící ve společnosti významné funkce. (16) V rodině také dochází ke kulturnímu přenosu, předávají se tradice, zvyky, kulturní hodnoty. (4)

Rozhodující a nezastupitelnou úlohu rodina zaujímá ve vztahu k dítěti, jeho rozvoji a socializaci. (6)

Rodina je produktem společnosti, adaptuje se na společenské změny, ale současně spoluvytváří, stimuluje, komplikuje, či brzdí její rozvoj. (16)

V systému sociálního zabezpečení v ČR se podle platných zákonů považuje za rodinu soužití rodičů a nezaopatřených dětí. (23)

1.2 Historie rodiny a jejích členů

1.2.1 Pravěk

Člověk dnešního typu se objevuje v mladší době kamenné, žil v pokrevně spřízněných skupinách.

Je celkem jisté, že v lovecké a sběračské společnosti byly možné jen rodiny malé. Početně stabilizovaná společenství s nízkou frekvencí sexuálních kontaktů mezi dospělými, s nízkou porodností a dlouhou dobou kojení dětí někdy praktikovaly i antikoncepční metody nebo dokonce uměle vyvolané potraty. Je zřejmé, že ve společenství, které se často stěhuje za zdrojem obživy, nemůže mít matka na starosti více než jedno dítě – nezvládla by transport více dětí. Během cest muži postupují vpředu a mají v pohotovosti lovecké náčiní. Matky vzadu nesou jak celý majetek rodiny, tak i malé děti. (22)

1.2.2 Období homérské, 8. a 7. století př. n. l.

V době předklasické, homérské, byla řecká společnost organizována podle širokých rodů. Rod, genos, byl soubor rodin, jejichž muži odvozovali svůj původ od společného předka, uctívali ho a používali jeho jméno. (22)

Manželství sice bylo monogamní, ale rozlučitelné, a to snáze ze strany muže než ženy. Bezdětným ženatým mužům byl k zajištění dědiců povolen konkubinát. Účelem manželství bylo především opatřit si zákonné dědice, kteří by byli svým rodičům oporou ve stáří. (15)

Rodina byla striktně patriarchální. Muži a ženy se oddělovali i při jídle.

Svatba i narození prvního dítěte byly provázány rituály, které měly neutralizovat nepříznivé síly. Po narození dítěte jej otec prohlédl a mohl jej zavrhnout, mělo-li viditelnou vadu. Dítě se křtilo dvakrát. Pátý den po narození bylo přijato do rodu, desátý den po narození dostalo vlastní jméno. Bylo považováno za plnoprávnou bytost až v okamžiku, kdy dostalo jméno.

Potraty nebyly stíhány, nenarozené děti se netěšily právní ochraně. Dbalo se ovšem na práva otců, vdaná žena si mohla nechat udělat potrat, ale jen se souhlasem svého manžela. Odkládání dětí bylo dalším prostředkem regulace velikosti rodiny.

Nalezené dítě se mohlo stát otrokem toho, kdo jej vychoval. Když se dítěte ujala bezdětná žena a její muž dítě uznal za svého potomka, nebyl pak v jeho společenském postavení rozdíl proti vlastnímu dítěti. (22)

1.2.3 Starověký Řím

Staré římské právo odlišovalo dva druhy sňatku. Při tzv. sňatku přísném přecházela nevěsta z péče otcovy do péče manželovy. Sňatek zvaný volný ponechával ženu v péči otcově, s veškerými majetkovými, dědickými a jinými právními následky.

Také rozvodů bylo ve starém Římě mnohem víc než v Řecku, po právní stránce byly snadné. Patricijové se ženili především podle svých politických zájmů, setrvali v manželství krátkou dobu a měli málo potomků. (22)

Moc a integrita starého Říma se odrážejí také v představě otce. Otcovství bylo sociálně a právně přesně definováno. Muž se nestával otcem biologickou cestou, ale formálním aktem. Otcovství neznamenal, že dotyčný zplodil se ženou dítě, bylo třeba vyjádření vůle k otcovství. Otec veřejně zvedl svého syna do výše, čímž vyjádřil, že za něj přejímá zodpovědnost. Vztah k dceři byl omezen jen na materiální zaopatření. (35)

1.2.4 Středověk

O Slovanech víme, že po příchodu na naše území (okolo 5. století n.l.) žili v malých vesnicích a v hradištích chráněných dřevěnými palisádami. Provozovali extenzivní zemědělství střídající obdělávané plochy po jejich vyčerpání. Slovanská rodina byla patriarchální. V době pohanské mohli mít význační muži více žen.

Rodina je v této době až na výjimky výrobní jednotkou. Děti se na své budoucí povolání připravují také v rodinách, i když obvykle ne v rodinách vlastních. Sňatky nejsou podmíněny náklonností snoubenců, ale zájmy ekonomickými a stavovskými.

Běžné je soužití rodin a tří generací. Velikost rodiny je závislá na tom, kde rodiny žije – venkovské rodiny jsou v průměru větší, ve městech mají větší rodinu jen nejmajetnější. Na venkově prakticky není možné žít mimo rodinu, ve městě je to možné jen v nejnižších společenských vrstvách. Ve městech, která se začínají rozvíjet koncem

středověku, se postupně prosazuje tendence k oddělenému bydlení střední a starší generace. Na venkově se muži ženili brzy, aby rodinu obohatili o pracovní síly.

Dětství bylo ve středověku krátké, zhruba do osmi let. Pak se dítě stalo v jednom okamžiku dospělou osobou. V tu dobu začalo dítě buď pracovat v zemědělství, nebo šlo do učení, obvykle mimo domov. Rodina je nejen společenskou jednotkou, je i jednotkou výrobní a institucí výchovnou. (22)

1.2.5 Novověk

Novověká industrializace přenesla pracovní místo z rodiny do továrny a soustředila obyvatele do měst. Ani zemědělství nemohlo zůstat u rodinných farem, větší farmy také koncentrovaly větší část dne z rodin. Na přelomu 19. a 20. století začaly pracovat v průmyslu ženy, někde i děti. Tím se stala domácí práce pro ženu přítěží, neměla totiž na trhu práce žádnou hodnotu, izolovala ženu od společenského dění a bránila jí v přirozeném spojení s přírodními ději, které žena měla na venkovské usedlosti. Větší pracovní zatížení žen, které nebylo kompenzováno žádnými výhodami, vedlo k většímu tlaku ženských hnutí a také v rodinách vyvolávalo větší napětí.

Muž přestal být jediným živitelem rodiny. Ve veřejném prostoru začal proces stírání rozdílů mezi muži a ženami. (22)

Odchodem napřed jen muže a pak i ženy za prací mimo rodinu vyvrcholil přerod patriarchální rodiny v rodinu nukleární, (7) kterou myslíme soužití obou rodičů s dítětem nebo dětmi. (10)

Sňatky přestaly být určovány jinými zájmy než přáním snoubenců žít společně. Souhlas rodičů se sňatkem se stal dodatečným a formálním. (22)

Na začátku 20. století byla velikostně, z hlediska počtu dětí, odlišná rodina žijící ve velkoměstě od ostatních rodin. Ve dvacátých letech se ustavuje rozdíl mezi velkoměstem, ostatními městy a venkovem trvajícím až do současnosti. (34)

Po druhé světové válce v českých zemích dochází k baby-boomu a posiluje se tendence k nukleární rodině. (25)

Rodina je konzervativní instituce. Přesto během novověku řadu svých funkcí předala státu a stala se sama na státu závislejší. Jejími hlavními soudobými funkcemi jsou i nadále výchova dětí a emocionální podpora. (23)

Svou výchovnou funkci si dnes rodina podržela jen vůči nejmenším dětem. V ní se zdá nezastupitelná. Jinak je rodina místem uspokojování citových potřeb, místem přerozdělování ekonomických hodnot, místem konzumu a rekreace. Nová doba posílila význam rodiny jako útočiště před veřejným světem. Rodina je víc než jindy protiváhou prostoru veřejného – rodina dává možnost jiného než konzumního postoje. Rodinné vazby jsou v jistém smyslu nezrušitelné a nesměnitelné.

Nejcennějším statkem, který dnes rodina dětem předává, už není majetek, ale vzdělání. Svou úlohu zprostředkovatele kulturních hodnot tím rodina vykonává jen nepřímo, volbou školy. V ostatních případech ji vykonává v konkurenci s masovými sdělovacími prostředky. V tzv. vyspělých státech tráví některé děti více času před televizní obrazovkou než přímou komunikací s rodiči. (22)

Rodinná buňka se zužuje. Rodiny jsou stále izolovanější. Mnoho matek se dokonce cítí velmi osaměle při rozhodování a při zajišťování každodenních životních potřeb, při určování hodnot a potřebných orientačních bodů pro život dítěte. (33)

1.3 Vývojový cyklus rodiny

Změny v rodinách probíhají neustále, jak se přizpůsobují vnějším nárokům: očekáváním dané kultury i biologickým, sociálním a psychologickým tlakům na změnu v souvislosti s vývojem členů rodiny. Změny nemají časové omezení, děti se učí od rodičů nejen v dětství, rodiče se až do smrti učí od svých dětí. Známe je pojetí cyklu vývoje rodiny jako celoživotního kontextu socializace, přizpůsobování a učení. (8)

1.3.1 Fáze vzájemného poznávání

Uzavřením sňatku končí hry citového získávání, partneři se počínají chovat autenticky, tak, jací jsou. V komunikaci se začnou projevovat osvojené sociální role a identifikace z nukleárních rodin. V této vývojové etapě individuální rodiny je nutné vytvoření konsenzu, přijetí nové tváře partnera i s jeho chybami, připuštění vlastní sebekritiky, ocenění pozitivních stránek partnera, posilování partnerství duševního, aby

pojítkem vztahu se nestala jen postel. Hloubka prožívaných frustrací je odvislá na velikosti očekávání do manželství kladených. Realita manželství boří ideální představy o manželství, „manželské mýty“. (12)

Manželství je proces, jenž se stále vyvíjí v průběhu života. Kvalita manželství koresponduje s kvalitou osobností, které manželství uzavírají. (17)

V etapě vzájemného hlubšího poznávání se buduje základ pro fungování nové rodiny, budované na vzájemném pochopení a rozdělení rolí. Vzájemná důvěra a solidarita je podmínkou i pro osamostatnění rodiny ve smyslu sociální i psychického. Fungující rodina musí mít možnost rozhodovat sama o sobě a nést sama za sebe odpovědnost. (12)

1.3.2 Fáze úplné rodiny

Prubířským kamenem manželského vztahu je narození dítěte. Péče o dítě vyžaduje nové rozdělení výkonných rolí, změny životního stylu, redukci osobních programů a potřeb. Dítě je i testem kvality vztahů osobních. Existují ženy zcela se upínající na dítě a odsunující muže stranou a svým chováním dávají najevo, že muže potřebovaly jen ke zplazení dítěte. Uvedený pocit o svých manželkách mohou mít muži neprávem. Pocit odstrčení dítětem mají citově nezralí jedinci, kteří na manželku přenesli svou závislost na matce. Vyskytuje se však i žárlení na vlastní dítě ze strany citově nezralé matky. Dosud skrývané rozpory mezi manželi vystupují na povrch ve formě vzájemných sporů o bezvýznamné maličkosti. Osvědčenou kamufláží boje o dominanci bývá spor o výchovu dítěte, a to naprosto v nezásadních věcech. (12)

Přechod k rodičovství je přechod, k němuž dochází pod silným kulturním tlakem, orientovaným zejména na ženu. (25)

Když se do rodiny narodí další dítě, rodiče si počínají zkušeněji. Nároků na matku však podstatně přibude. Péče o děti ji váže k domovu a znemožňuje práci. Otec stojí před nárokem ekonomicky zajistit rodinu a vynahradit matce její sociální deprivaci. (22)

Založením rodiny vznikají pokrevní vazby. Ty – jako vazby biologické – jsou nezpochybnitelné. Pokrevní svazky spojující členy rodiny na rodičovské a sourozenecké úrovni jsou trvalé. (27)

1.3.3 Fáze opuštěného hnízda

Završující etapou v životě rodiny je doba, kdy děti dosahují dospělosti a opouštějí rodinu. Tato „fáze opuštěného hnízda“ je lépe snášena rodiči více dětí, kteří se mohou adaptovat postupně. Šokem bývá pro rodiče upnuté na jedno dítě. (12)

1.4 Funkce rodiny

Rodinný život se předkládá jako uznávaná hodnota, jeho prostřednictvím vykonává společnost určitý tlak na jednotlivé členy, předepisuje jim určitá pravidla chování. Týká se to hlavně manželství jako institucionálního základu rodiny, avšak forma rodinného soužití není spojena jen s manželstvím (párovou rodinou). Existují jak tzv. nesezdaná manželství (volné formy soužití), tak i zákonné normy týkající se rodiny jako celku, práv dítěte atd.

Tomu pak odpovídá také snaha analyzovat rodinu jako systém z hlediska jejích funkcí. (4)

V dějinném vývoji společnosti se řada funkcí rodiny měnila. Se změnami společenských podmínek některé ustupovaly do pozadí nebo zcela zmizely, jiné nabývaly na závažnosti. V současné době určuje místo rodiny ve společnosti několik základních funkcí. (7)

1.4.1 Biologicko –reprodukční funkce

Má zabezpečovat udržení života početím a porozením nového člověka. Někdy se ovšem označuje jako sexuální funkce, naznačujíc současně oddělení sexuálních aktivit „pro radost“ od sexuálních aktivit „pro reprodukci“. V podstatě tu však vztah muže a ženy nachází svůj vlastní smysl. Vznikne-li z něj nový jedinec, pak zde nachází svou genetickou výbavu. Tato funkce se sice může uplatnit mimo rodinu, v rodině však nabývá svůj plný význam: nejde jen o to přivést dítě na svět, ale také mu zabezpečit potřebné podmínky života a další jeho vývoj. (7)

I přes probíhající výzkum v oblasti embryonální medicíny nelze předpokládat, že by zajištění reprodukce obyvatelstva a generační výměny přestalo v budoucnu být

neseno především rodinou. Vzhledem k tomu, že přirozená reprodukce je stále závislá na přítomnosti (alespoň krátkodobého) rodinného soužití, navazují na tuto funkci rodiny propopulační opatření v oblasti politického jednání. Reprodukční funkce je významná také z hlediska jejího vlivu na rodinný život, neboť s sebou nese zároveň přechod k rodičovství. (24)

1.4.2 Ekonomicko-zabezpečovací funkce

Ekonomicko-zabezpečovací funkce není bezprostředně závislá na přítomnosti dětí. Vychází z principu, že rodina ve společnosti existuje jako integrální sociální skupina i ekonomický subjekt, v němž je společně zajišťována strava a zabezpečení materiální existence jeho jednotlivých částí – členů rodiny. (24)

V minulosti byla zvlášť důležitá její výrobní složka, v současné době se stala rodina ve své převaze spotřební jednotkou, zcela závislou na výrobní činnosti společnosti. Ovšem i dnešní rodina si udržuje určité prvky výroby, za něž lze především pokládat vnitřní činnosti rodiny, vytvářející její hmotné zabezpečení.

Zabezpečovací funkce se netýká jen oblasti materiální, ale postupně přechází do oblasti sociální, duševní až duchovní. Má tedy také v nejširším pojetí poskytovat svým členům životní jistoty. (7)

1.4.3 Funkce emocionální

V emocionální funkci jde o uspokojování citových potřeb, o vědomí jistoty, uznání a vzájemné podpory. (4)

Emocionální funkce v rodině je vázána na plně rozvinutého člověka, zralého, odpovědného, pro něhož citový vztah není něčím chvilkovým, ale trvalou bází jistoty a citovým zázemím pro všechny její členy. Emocionalita se tak stává nejdůležitějším kohezivním faktorem rodiny, i když v nejposlednější době aspoň v některých kruzích vystupují v tomto směru opět faktory hmotné povahy. Současně se stává jednou z nejdůležitějších podmínek či příčin, ale také jedním z následků společenské existence. Je potřebná stejně jak pro dospělé, tak pro děti, i když v různé podobě. (7)

Emocionálně-stabilizační funkce je stále více centrální úlohou fungování rodiny. Zdravá rodina je tak stále jedinou zárukou výchovy zdravých a emocionálně stabilních dětí. (24)

1.4.4 Funkce socializačně-výchovná

Pozitivní emocionální i celková atmosféra v rodině se tak stávají východiskem pro nejvýznamnější rodinnou funkci. Ta také zabezpečuje společenskou kontinuitu. Spočívá v opravdovém zájmu o dítě a kvalitní péči o ně, v jeho výchově, v jeho přijetí jaké je, porozumění mu v jeho vývoji a potřebách a požadavcích, jež nutno včas, náležitým způsobem a s plným zaujetím pro ně je uspokojovat, rozvíjet všechny jeho schopnosti a síly. Při tom vždy prosazovat jeho nejlepší zájem a prospěch, ochraňovat jej před nepříznivými situacemi a učit je, aby bylo samo schopno jim čelit a překonávat je. (7)

Sféra výchovy je vždy primárně věcí součinnosti rodiny a státu s výsadní rolí rodiny v možnosti volby vztahu mezi oběma složkami. Výchovná funkce rodiny ve smyslu přípravy dítěte na život ve společnosti je tak zásadní a její plná náhrada jinou institucionální formou s sebou nese vždy riziko ohrožení zdravého rozvoje dítěte. V rámci socializační funkce je někdy samostatně pojímána také funkce přípravy dítěte na budoucí profesní a sociální funkce ve společnosti. (24)

1.5 Rozdělení poruch rodiny

Poruchou rodiny rozumíme takovou situaci, kdy rodina v různé míře neplní základní požadavky a úkoly, dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na přiměřené začlenění jejích členů do společnosti. Jedná se o selhání některého člena nebo členů rodiny, jež se projevuje v nedostatečném plnění některých nebo všech základních rodinných funkcí. (7)

1.5.1 Porucha biologicko-reprodukční funkce

O poruše biologicko-reprodukční funkce mluvíme tehdy, když se v rodině z nejruznějších důvodů děti nerodí nebo se rodí děti nějak poškozené. Zvláštní problém

představuje nezodpovědné rození dětí do velmi nepříznivých životních podmínek, nebo rodičům, jejichž zdravotní stav jim neumožňuje tuto roli zastávat.

V prvním případě jde o to, že manželé buď nemohou nebo nechtějí mít děti.

Druhý okruh poruchy této funkce rodiny souvisí s postižením dětí. Děti se rodí, jsou však více nebo méně postiženy, ať již tělesně nebo duševně či smyslově. Postižené dítě nebo kterýkoliv jiný člen rodiny přináší řadu vážných problémů pro jednotlivé členy rodiny i pro fungování rodiny jako celku. (6)

1.5.2 Porucha ekonomicko-zabezpečovací funkce

Primární selhání ekonomicko-zabezpečovací funkce rodiny pramení z toho, že se rodiče nemohou nebo nechtějí zapojit do výrobního procesu společnosti a tak zabezpečit pro sebe a svou rodinu dostatek prostředků k životu.

Zvláštní skupinu tvoří rodiny s více dětmi, kde je prokazatelně nízký nebo velmi nízký příjem na jedince.

Ekonomicko-zabezpečovací funkce rodiny se netýká jen materiální stránky, nýbrž i oblasti sociální s jejími psychologickými, právními a dalšími aspekty, sociální jistoty rodiny, její pevnosti a trvalosti. (6)

1.5.3 Porucha emocionální funkce

Emocionální funkce rodiny je významná, a proto jakákoli její porucha zasahuje všechny ostatní sféry života uvnitř rodiny i v jejím vztahu ke společnosti.

Poruchy emocionality jsou zdrojem nebo alespoň průvodním jevem většiny rodinných poruch.

Z hlediska dítěte ohrožuje porucha emocionální funkce rodiny především klidnou, vyrovnanou rodinnou atmosféru. Dítě je o ni připraveno buď rodinným rozvratem, rozchodem rodičů nebo nedostatečným zájmem rodičů, vyústujícím někdy až v opuštění, sociální osíření či dokonce týrání a zneužívání. Celý socializačně výchovný proces v rodině a ve společnosti je pak u dítěte poznamenán ztrátou citového zázemí a pocitu bezpečnosti a jistoty. (6)

1.5.4 Porucha socializačně-výchovné funkce

Ve vztahu k dítěti se ze všech funkcí rodinných jeví funkce socializačně-výchovná jako nejdůležitější. Z její poruchy vyplývá, že se rodiče o dítě nemohou, nedovedou či nechtějí starat. (6)

Důvody, proč se rodiče o dítě nemohou starat, spočívají někdy v nepříznivých přírodních podmínkách a situacích, jindy v poruchách fungování celé společnosti, hlavně pak v narušení celého rodinného systému. Bez významu zde ovšem není ani nepříznivý zdravotní stav dítěte, který mu zabraňuje žít doma. Ve všech těchto případech bývají nedostatky péče o dítě provázeny zájmem rodičů o dítě, někdy i velmi značným.

Jestliže se rodiče neumějí či nedovedou starat o dítě, lze důvody hledat především v rodinném systému a dále v jedincích samých. V podstatě jde o situace, kdy rodiče nejsou schopni zabezpečit dětem alespoň přiměřený vývoj a uspokojit jejich základní potřeby, a to buď proto, že jsou značně nezralí, anebo proto, že nejsou schopni se vyrovnat se zvláštními situacemi, jako je mimomanželské narození dítěte, handicapované dítě, dítě přijaté do náhradní rodiny atd.

Třetí kategorii rodinných poruch z hlediska socializačně výchovné funkce představují takové situace, kdy se rodiče nechtějí starat o děti. Příčiny spočívají v nejrůznějších poruchách osobnosti rodičů, které způsobí, že náležitě neplní rodičovské povinnosti. Zájem rodičů o dítě není dobrý, někdy jde dokonce o hostinní postoje. Rodiče neposkytují dětem potřebnou péči a v některých případech je dokonce opouštějí.

Výslednicí všech těchto forem poruch rodiny je nedostatečná, žádná nebo škodlivá péče o dítě, kterou při vši její rozmanitosti lze označit jako zanedbávání dítěte jak v oblasti somatické tak psychické. (7)

1.6 Příčiny rodinných poruch

Příčiny rodinných poruch se dají rozdělit na objektivní, subjektivní a smíšené. Mezi objektivní řadíme příčiny nezávislé na vůli rodičů, kterými jsou nezaměstnanost, invalidita, nemoc, válka, úmrtí apod. Na vůli rodičů závislé jsou příčiny subjektivní,

jako je neochota pečovat o dítě, neochota přijmout společenské normy, nezralost, neschopnost a další. (9)

1.7 Funkčnost rodiny

1.7.1 Funkční rodina

Členové rodiny na sebe berou ohledy a respektují se. Tyto rodiny jsou charakteristické pevnou koalici mezi rodiči, kterou žádný vnější vliv nedokáže trvale ohrozit. V rodině je jasná hierarchie odpovědnosti. Jedinečnost jednotlivců je hodnocena pozitivně. V rodině existuje rovnováha mezi intimitou a potřebou sdílení. (22)

V dobře fungující rodině je zajištěn dobrý vývoj a prospěch dítěte. (6)

1.7.2 Dysfunkční rodina

Dysfunkční rodinu si můžeme velmi obecně definovat jako rodinu, kde není plněna nebo nedostatečně, případně nežádoucím způsobem plněna, některá nebo některé z jejích základních funkcí, a to v míře vážně ohrožující rodinu jako celek a především vývoj dětí. Většinou přitom máme na mysli funkci socializačně výchovnou a funkci citového a sociálního zázemí jednotlivce. Sociální a psychické dopady má ovšem i narušení funkce ekonomicko-zabezpečovací. (24)

Tyto dysfunkce, jež rodina není schopna již sama zvládnout, si vyžadují společenské aktivity, aby bylo možno je odstranit. (7)

Ačkoliv k poruchám dochází v rodinách jakéhokoliv typu, je při hodnocení z hlediska jejich funkčnosti žádoucí věnovat pozornost rodinám neúplným a za určitých okolností i doplněným-rekonstituovaným. Samy o sobě nemusí být dysfunkční, ale podmínky pro plnění rodinných funkcí jsou u nich narušeny a z velké části jsou důsledkem dysfunkčnosti té rodiny, která vzniku některého tohoto rodinného typu předcházela. (24)

1.8 Současná česká rodina

Rodina je produktem společnosti, adaptuje se na společenské změny, ale současně spoluvytváří, stimuluje, komplikuje, či brzdí její rozvoj. Všechny zásadní problémy současné rodiny se promítají do celospolečenských souvislostí, a zároveň celospolečenské problémy se přímo či nepřímo dotýkají rodiny. (16)

Životní styly českých rodin se odlišují podle vzdělání, příjmů, tradic a hodnot. Odlišnosti takových rodin nebývají zásadní, lze je zařadit mezi majoritní rodiny. Kulturní a etnické menšiny však vytvářejí výrazně odlišné životní styly, od roku 1989 se naše společnost začíná kulturně a etnicky diverzifikovat, i když zatím hlavně ve velkých městech. (8)

Podle demografických dat od konce 20. století mladí lidé do 30 let většinou oddalují vstup do manželství anebo alespoň narození dítěte či dětí. To má za následek jak změnu v rozsahu a skladbě rodinných domácností, tak i snížení podílu úplných rodin na celku domácností. Rodina se mění rovněž umístěním jednotlivých typů a kategorií rodin ve společnosti a uspořádáním rolí muže a ženy v rodině. (5)

Empirické výzkumy potvrzují, že tradiční rozdělení rolí v české rodině stále ještě výrazně převažuje. Podíl žen na zabezpečování běžného rodinného provozu je dosud výrazně vyšší než podíl jejich mužů. (32)

Po roce 1989 česká společnost začala přijímat od západní Evropy některé kulturní modely, které podnítily zásadní změny v rodinném chování české populace. V této souvislosti se hovoří o nástupu do fáze druhého demografického přechodu, který v České republice probíhá s dvacetiletým zpožděním oproti západní Evropě. Jeho charakteristickými znaky je klesající plodnost, klesající sňatečnost, klesající úmrtnost a zároveň stoupající věk při prvním sňatku a prvním porodu. (24)

V rodinách s dětmi výrazně ubývá společně tráveného času. O to více záleží na kvalitě společných chvil. Mnoha rodičům chybí potřebná kognitivní výbava a komunikační dovednosti, jež by jim usnadnily smysluplné a oboustranně radostné trávení společného času s dětmi. (7)

1.9 Dítě a rodina

Z etologického hlediska je podstatné, že lidské mládě má velice dlouhý vývoj a proto je ze všech živočichů nejdéle odkázáno na rodičovskou péči. (22)

Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Rodičovská zodpovědnost také zahrnuje souhrn práv a povinností při zastupování nezletilého dítěte a při správě jeho jmění. (14)

Vztah lidských rodičů k dítěti vzniká ještě před porodem. Plod je aktivní bytost, která reaguje na vlivy zprostředkované matčiným tělem. Také matka vnímá projevy dítěte dlouho před jeho narozením, dokáže například odhadnout předem jeho temperament. (22)

Rodina jako sociologická kategorie je organicky a socializačně přímo osudově provázána s kategorií dětství. Jde o období zásadních změn ve vývoji jedince, zejména v předškolním období. Délka dětství se vlivem individuálních a společenských podmínek liší, když je ovlivněna specifickými potřebami a mírou podpory dospělých. (28)

Rodinu lze označit jako přirozené prostředí, do něhož se člověk rodí, aniž si mohl vybrat jiné. Z tohoto přejímá to, co mu bylo připraveno rodiči. Především v období raného dětství nemůže kvalitní působení rodiny nahradit žádná jiná instituce. Rodinné prostředí je ideálním místem pro stimulaci příznivého rozvoje dětí, zázemím, v němž prožívají pocity přátelství, sympatie, lásky, bezpečí. Je to především sociální prostředí plné důvěrných vztahů lidí, kteří jsou si nejbližší. (26)

Jsou-li v přítomni oba rodiče, poskytuje rodina důležité identifikační vzory. Rodina je též prvním místem, kde se jedinec socializuje, tj. začleňuje se do sítě sociálních vztahů. V rodině též dítě internalizuje normy, hodnotovou orientaci, čili zde dochází k postupnému probouzení a vychovávání svědomí. (17)

Rodina jako primární sociální skupina je pro rozhodující většinu dětí a mladých lidí také prvotním prostředím volnočasového života a výchovy, zásadně se podílejícím na formování jejich osobnosti. Rodina vytváří hmotné podmínky a sociální ochranu,

začíná s výchovou a vzděláváním, rozvíjí mezilidské vztahy a klade základy hodnotové orientace. (13)

Výchova dětí rodiči by se měla opírat o vývojovou psychologii. Za nejpříznivější způsob výchovy se pokládá styl demokratický, který pokládá za nejdůležitější respektování dítěte jako samostatné bytosti s právem rozhodovat o sobě poměrně svobodně vzhledem k věku a k předpokládaným následkům jednání. Dítě však musí současně poznávat svou odpovědnost vůči druhým lidem v rodině i mimo ni. Tato výchova se opírá spíše o vysvětlení než o tresty, ponechává dítěti přiměřenou volnost a přitom mu klade nezbytné meze. (18)

Dítě přináší rodičům to, co dnes nazýváme uspokojením duševních potřeb. Přináší jim stimulaci, nové poznatky a zkušenosti, smysl života, citovou vázanost, společenský status a výhled do budoucna. (19)

1.10 Faktory z hlediska věku rodičů ovlivňující výchovu dítěte

1.10.1 Velmi mladí rodiče

Termín velmi mladí rodiče se vztahuje na dívky a chlapce, kteří mají děti již ve svém věku mladistvém, tj. před dokončeným 18. rokem věku. Mladí rodiče jsou ještě ve vývojovém stadiu adolescence. Psychické charakteristiky tohoto období jsou těžko slučitelné s nároky rodičovství. Povahový vývoj se zdaleka ještě neustálil. Mladiství pociťují životní potřebu „osvobodit se“ od svých rodičů a osamostatnit se. Nový životní svazek je příliš tísní. Do rodinného svazku mladistvých manželů častěji vstupují potenciální zátěže, jež mohou ohrozit jednak samu existenci tohoto svazku, jednak harmonický vývoj dítěte. (20)

Mladé matky většinou začínají vůči svému dítěti zaujímat nepřátelské postoje, dítě se pro ně stává konkurentem a překážkou v naplňování jejich často ještě infantilních potřeb. Tyto matky nemohou být dostatečně trpělivé, bývají podrážděné, trestají nepřiměřeným způsobem své malé děti. Ve své emoční nezralosti nejsou schopny hlubšího citu a hlubší lásky k dítěti, nejsou schopny mu dávat určité podněty, které dítě pro svůj především psychický vývoj potřebuje. (7)

1.10.2 Rodiče ve vyšším věku

Vyšším věkem pro mateřství se zpravidla uvádí 35 let a výš, pro otcovství o deset let víc. Nemůžeme říci, že by pouhý pokročilejší věk rodičů sám o sobě vyvolával nějakou kvalitativně jinou rodinnou interakci. Zpravidla zachycujeme jen určité tendence k některým výchovným krajnostem, kterými může být zvýšená úzkostnost, zvýšená vnímavost vůči nebezpečí, jež by mohlo ohrozit dítě, menší jistota v zacházení s dítětem, méně spontaneity, méně radostného uvolnění, tendence zveličovat nemoci, snaha omezovat aktivitu dítěte, aby si neublížilo, větší tendence ujišťovat se o své vychovatelské úspěšnosti. (20)

Ve výzkumech se projevilo, že děti starších rodičů jsou na tom o něco lépe po stránce rozumového vývoje. Avšak u starších matek existuje zvýšené riziko chromozomálních abnormalit. (30)

2. Cíl práce a hypotézy

2.1 Cíl práce

Cílem mé práce je ověřit, zda lze využít dotazník Family APGAR k hodnocení funkčnosti rodiny žijící v obci do 1 000 obyvatel.

2.2 Hypotézy

Dotazník Family APGAR lze využít k hodnocení funkčnosti rodiny žijící v obci do 1000 obyvatel.

3. Metodika

3.1 Použitá metodika

Informace pro vypracování bakalářské práce byly získány studiem odborné literatury a průzkumem uskutečněným mezi dětmi.

Kvantitativní výzkum použitý ke sběru dat probíhal metodou dotazování. Pevně stanovené uzavřené otázky s třemi variantami odpovědí byly pokládány pomocí techniky standardizovaného (řízeného) rozhovoru.

Dotazník (viz. příloha 1), který byl navržen Gabrielem Smilksteinem, obsahoval pět otázek. Každá z otázek byla zaměřena na jeden okruh z funkčnosti rodiny. Slovo APGAR je zkratkou počátečních písmen anglických výrazů označujících právě těchto pět okruhů.

První z nich je označena slovem adaptace a ptá se na spokojenost respondenta s pomocí od rodiny, které se mu dostává, když ho něco trápí. Druhá otázka se zaměřuje na spolupráci a zajímá se o spokojenost se způsobem, jakým rodina probírá věci společného zájmu a řeší společné problémy. Otázka číslo tři, označena slovem růst, zjišťovala četnost pocitu, že rodina respektuje přání respondenta vyzkoušet nové aktivity nebo změnit životní styl. Čtvrtá otázka specifikovaná jako náklonnost se ptá na spokojenost se způsobem, jakým rodina vyjadřuje city a reaguje na pocity respondenta. Poslední pátá otázka, autorem dotazníku skrývající pojem odhodlanost, se dotazuje na spokojenost s množstvím času, který rodina tráví společně.

Na všechny tyto otázky vybírali respondenti jednu ze tří odpovědí, které zněly „téměř vždy“, „občas“ a „velmi zřídka“.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor byl vytvořen prostým náhodným výběrem vzorku rodin za pomoci kontaktů od známých.

Všichni respondenti, jejichž stáří bylo mezi 12 a 18 lety, měli trvalé bydliště v obcích do tisíce obyvatel nacházejících se v okrese Strakonice. Jejich celkový počet činil 33 dětí, z toho 17 dívek a 16 chlapců.

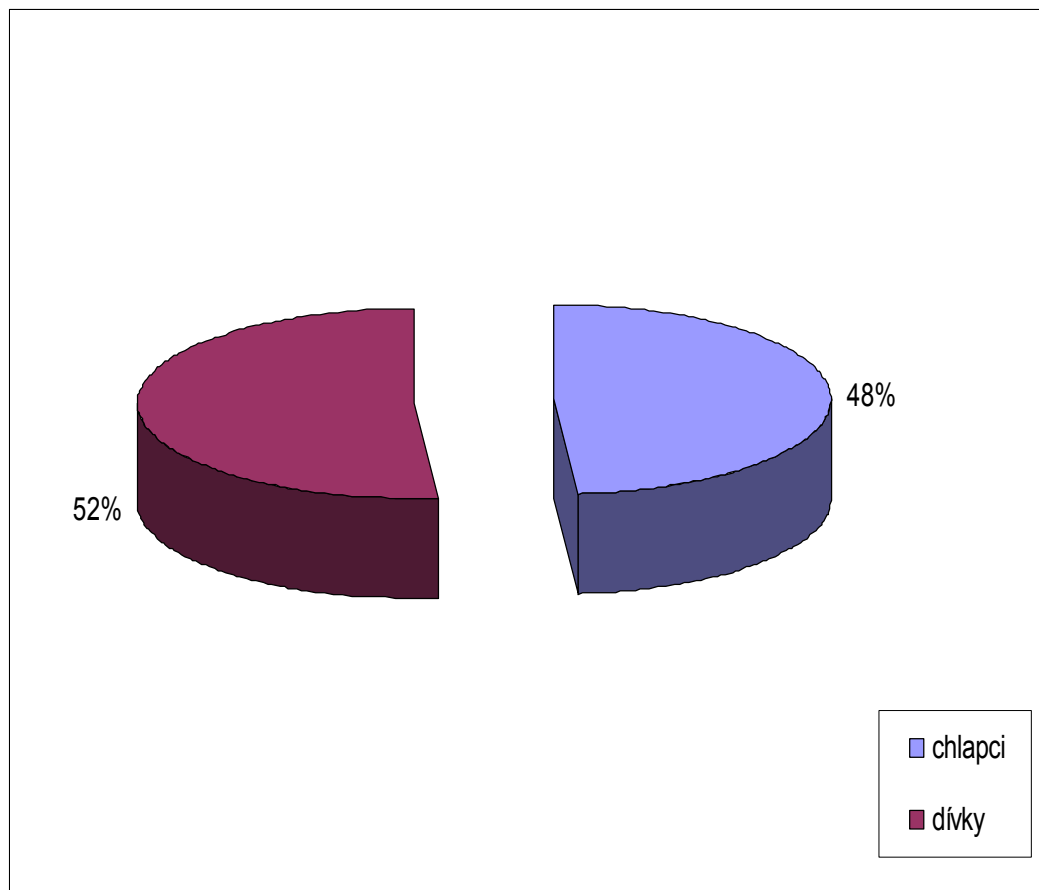
Rozhovory provedené podle dotazníku Family APGAR byly vykonány během měsíce února a března roku 2008 převážně v domácnostech rodin, kde děti žijí, a jejich časová náročnost se pohybovala okolo pěti či deseti minut.

Po příchodu do domácnosti byly bakalářská práce a její cíl dítěti i rodině představeny. Samo dotazování probíhalo mezi čtyřma očima.

Výsledky byly zpracovány do grafů, kde jsou uvedeny v procentech.

4. Výsledky

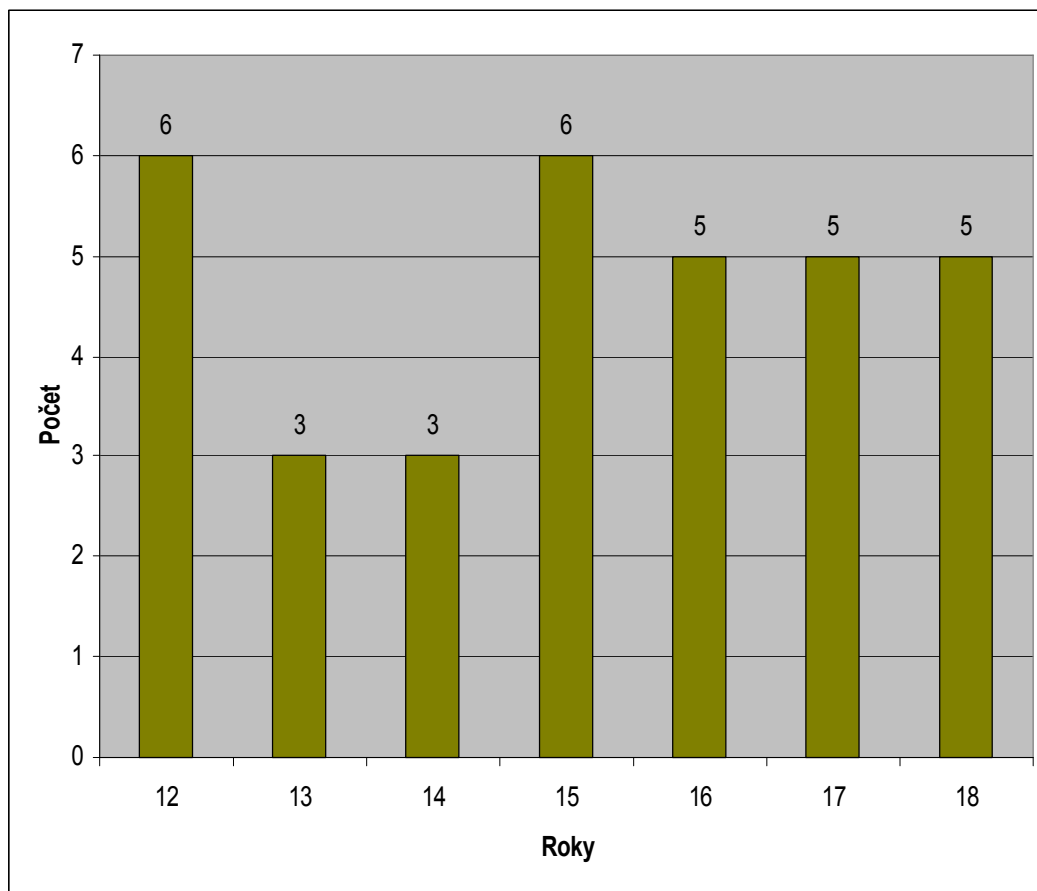
Graf 1: rozdělení dle pohlaví (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Jak uvádí graf, z celkového počtu 33 respondentů, tvořilo 52 % (17) dívky a 48 % (16) chlapci.

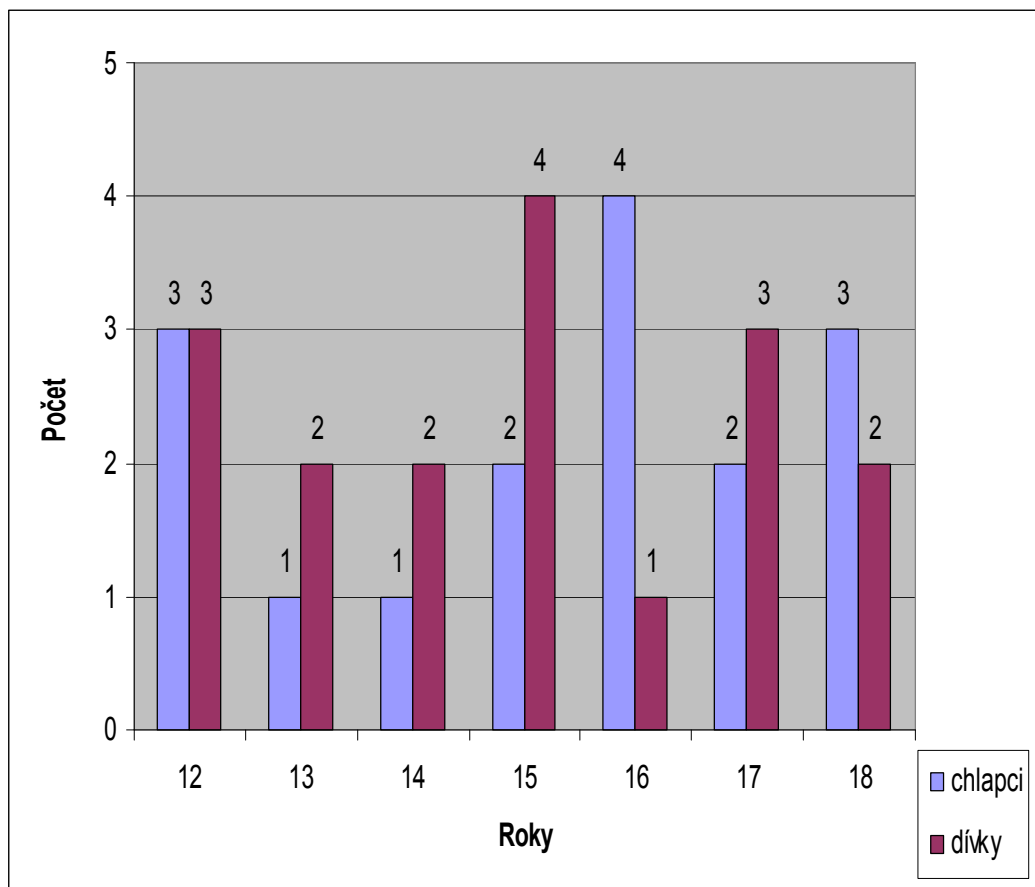
Graf 2: rozdělení dle věku (v absolutních číslech)

Zdroj: Vlastní výzkum

V grafu je uveden věk respondentů a jejich počet v určitém věku.

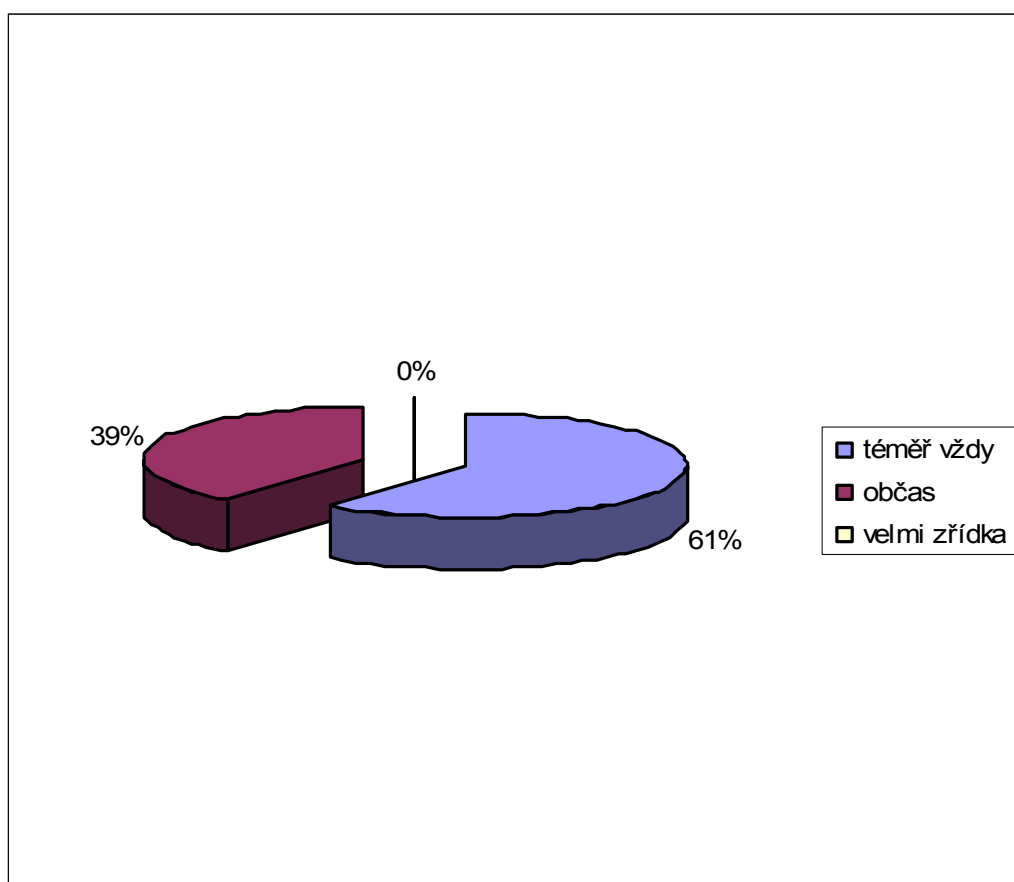
Graf 3: rozdělení dle věku a pohlaví (v absolutních číslech)

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf obsahuje věk zvlášť dívek a chlapců a jejich počet v určitém věku.

Graf 4: otázka č. 1 (v %)

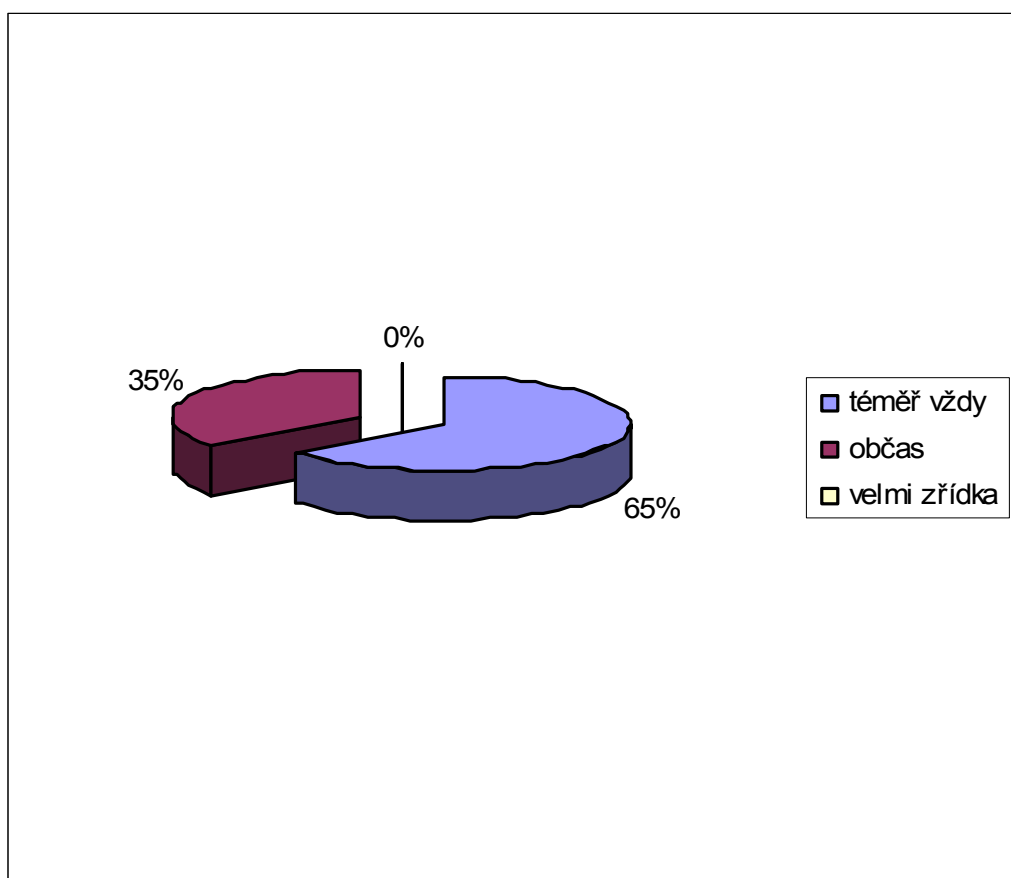

Zdroj: Vlastní výzkum

Na otázku číslo 1, která se ptala na spokojenost respondenta s pomocí rodiny, které se mu dostává, když ho něco trápí, vybralo 61 % (20) z celkového počtu dětí odpověď „téměř vždy“, 39 % (13) odpověď „občas“ a 0 % (0) „velmi zřídka“.

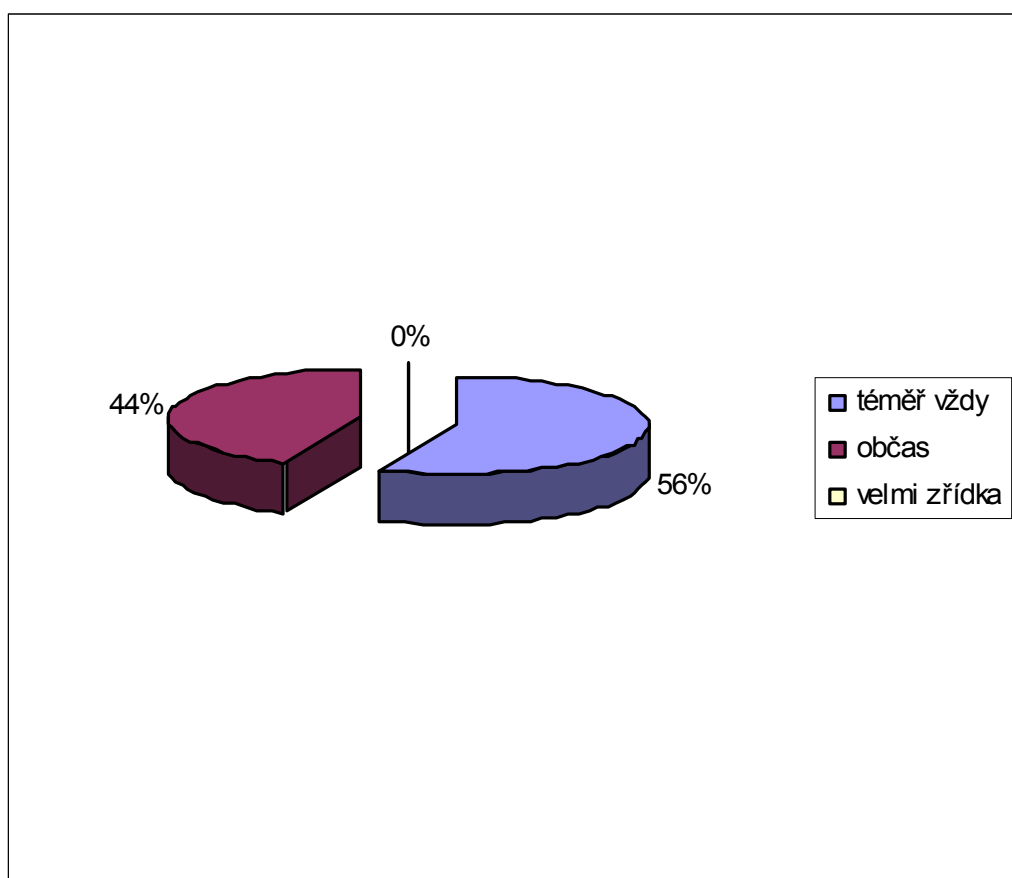
Graf 5: otázka č. 1 – dívky (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Většina dívek, to je 65 % (11), odpovídala, že je „téměř vždy“ spokojena s pomocí od rodiny, které se jí dostává v čase, když jí něco trápí. 35 % (6) dívek bylo „občas“ spokojeno s pomocí rodiny a žádná dívka nezvolila odpověď „velmi zřídka“.

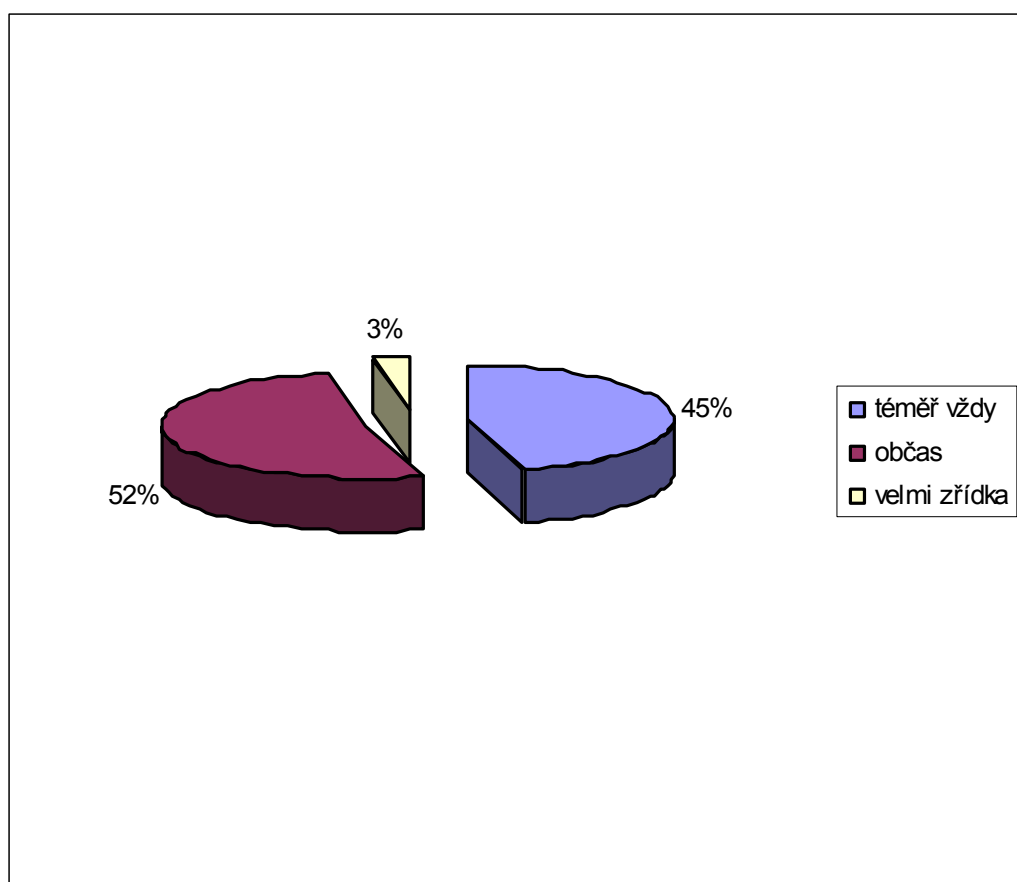
Graf 6: otázka č. 1 – chlapci (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Chlapci na spokojenost s pomocí rodiny v době, kdy je něco trápí, neodpovídali tolik pozitivně. Přesto nadpoloviční většina chlapců, 56 % (9), vybralo odpověď „téměř vždy“. „Občas“ zvolilo 44 % (7) chlapců a žádný z nich neoznačil za odpověď „velmi zřídka“.

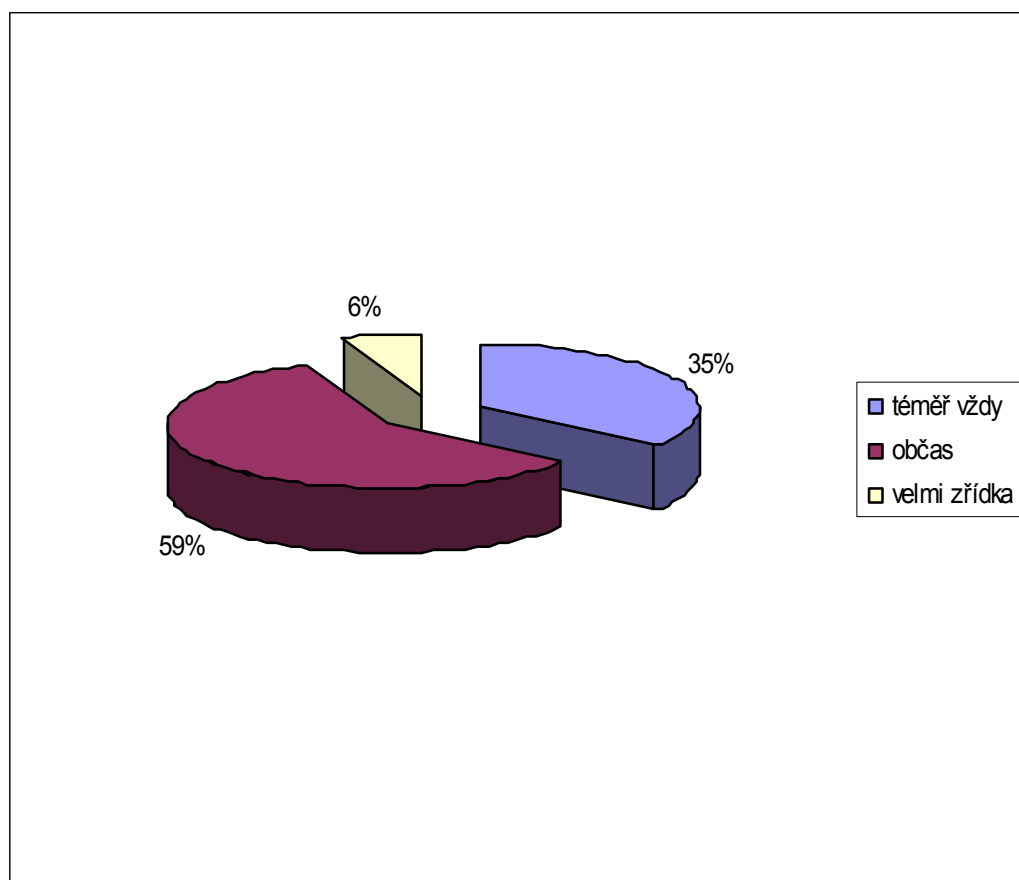
Graf 7: otázka č. 2 (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

V grafu jsou procentuelně zpracovány odpovědi na otázku číslo 2, která se zajímá o spokojenost respondenta se způsobem, jakým s ním jeho rodina probírá věci společného zájmu a řeší společné problémy. 45 % (15) dětí odpovědělo, že je „téměř vždy“ spokojeno, 52 % (17) „občas“ spokojeno a 3 % (1) spokojeno „velmi zřídka“.

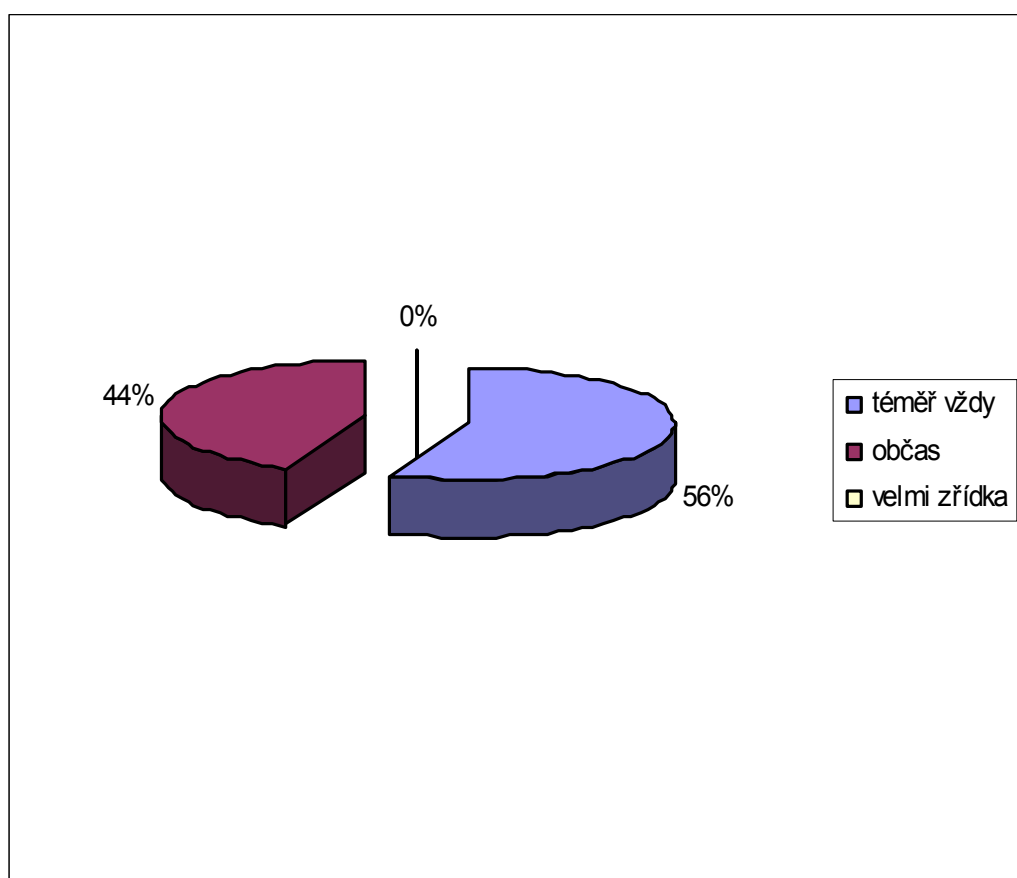
Graf 8: otázka č. 2 – dívky (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

„Téměř vždy“ spokojeno se způsobem probírání a řešení společných zájmů a problémů bylo 35 % (6) dívek. „Občasnou“ spokojenost projevilo 59 % (10) dívek. Velmi zřídka bylo spokojeno 6 % (1) dívek.

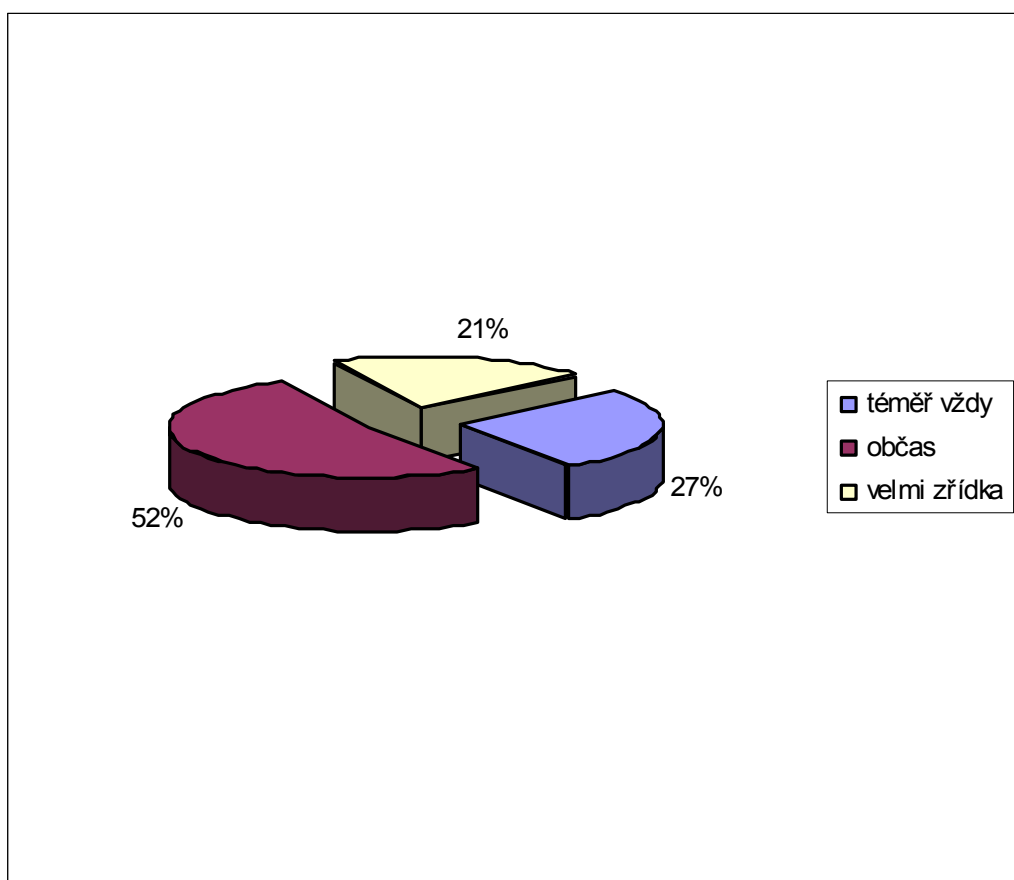
Graf 9: otázka č. 2 – chlapci (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Chlapci na otázku týkající se spokojenosti se způsobem probírání a řešení společných problémů v 56 % (9) odpovídali „téměř vždy“, ve 44 % (7) „občas“ a v 0 % (0) „velmi zřídka“.

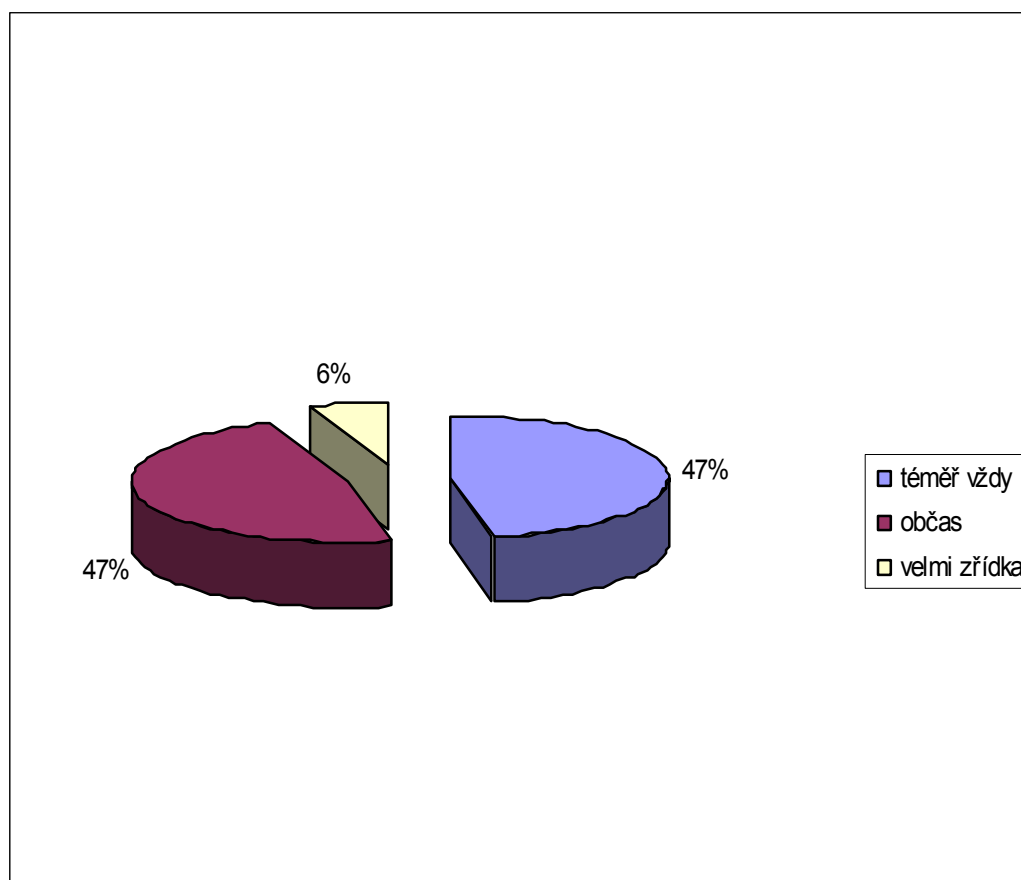
Graf 10: otázka č. 3 (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Třetí otázka se týkala pocitu respondenta, že rodina respektuje jeho přání vyzkoušet nové aktivity nebo změnit svůj životní styl. 27 % (9) dětí cítí respektování svých přání od rodiny „téměř vždy“, 52 % (17) „občas“ a 21 % (7) „velmi zřídka“.

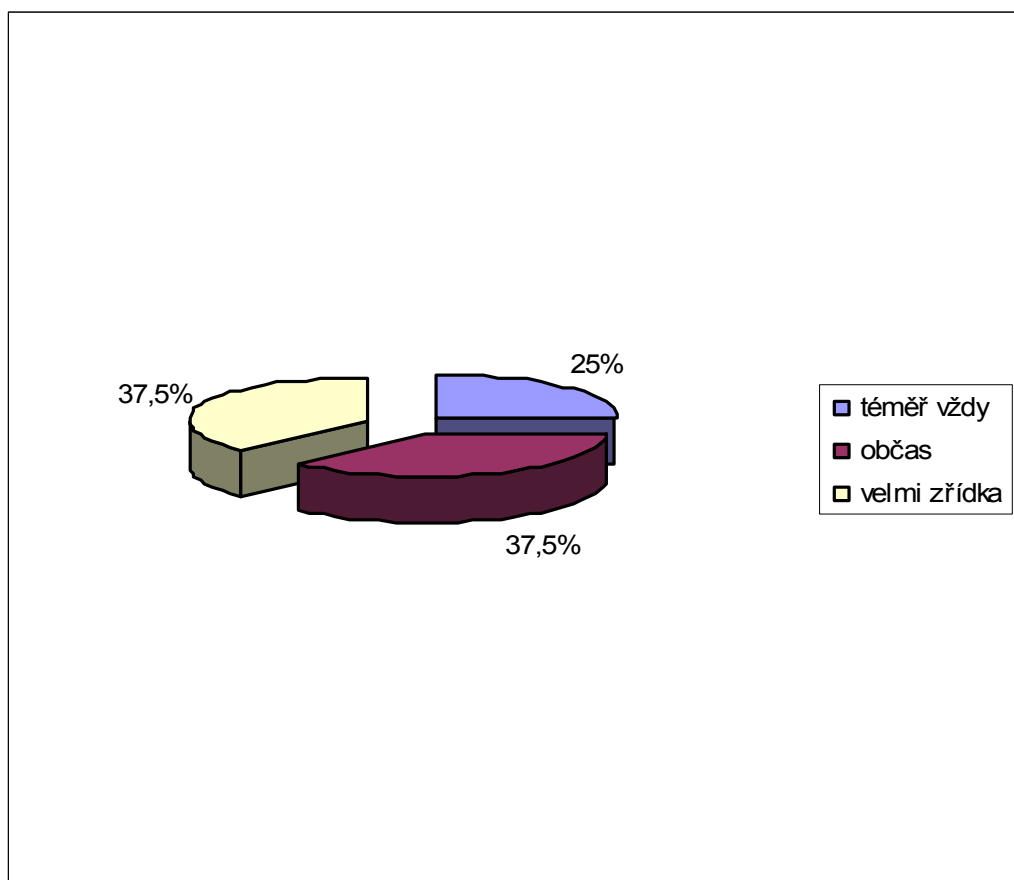
Graf 11: otázka č. 3 – dívky (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Dívky ve 47 % (8) odpovídali, že pociťují respektování jejich přání rodinou, týkající se nových aktivit a životního stylu, „téměř vždy“. Stejně množství 47 % (8) dívek zvolilo odpověď „občas“ a zbývajících 6 % (1) odpověď „velmi zřídka“.

Graf 12: otázka č. 3 – chlapci (v %)

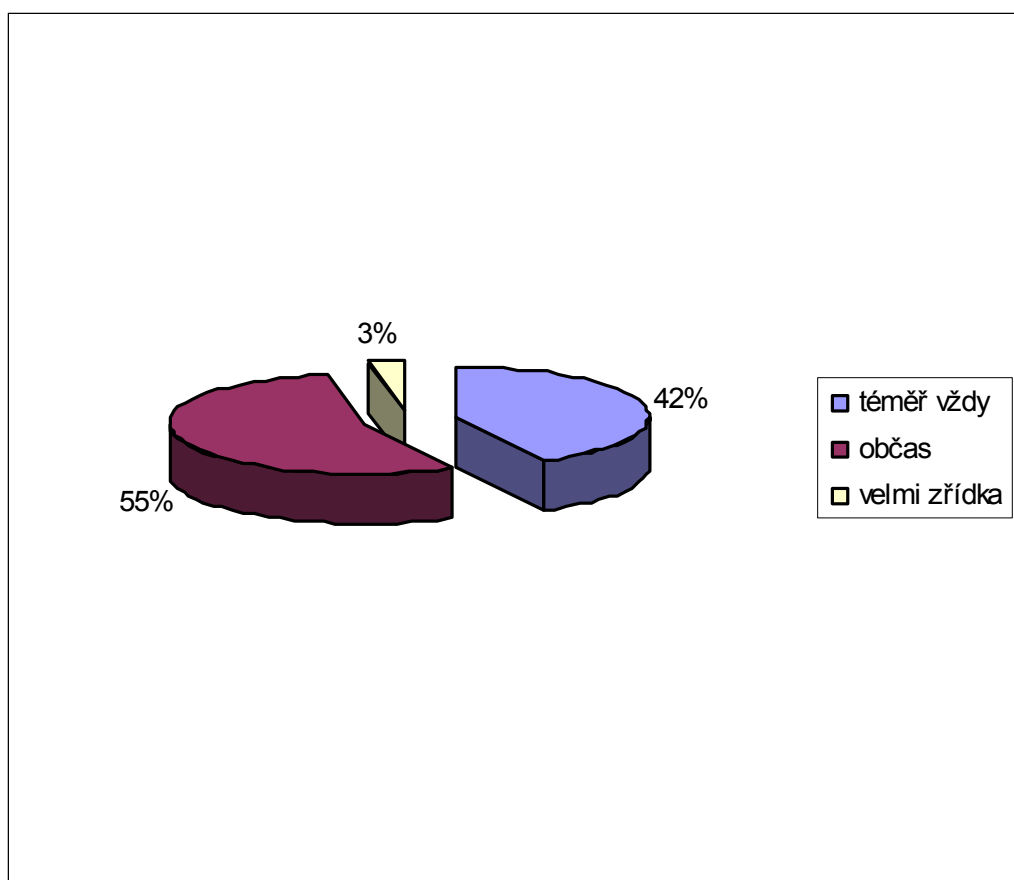

Zdroj: Vlastní výzkum

Mezi chlapci bylo 25 % (4) těch, kteří cítí „téměř vždy“, že jejich rodina respektuje jejich přání vyzkoušet nové aktivity nebo změnit svůj životní styl. Tento pocit mělo „občas“ 37,5 % (6) chlapců a „velmi zřídka“ také 37,5 % (6) chlapců.

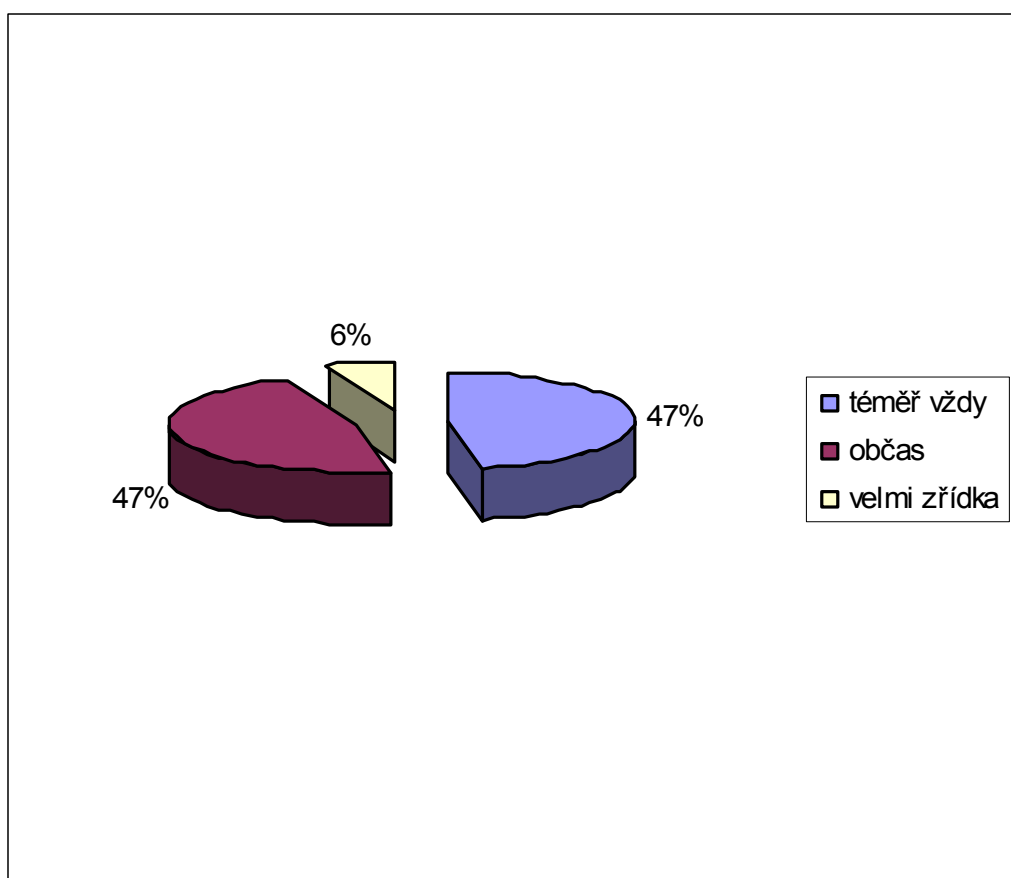
Graf 13: otázka č. 4 (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf ukazuje, jak respondenti reagovali na otázku číslo 4. Méně než polovina z nich 42 % (14) uvedlo, že jsou „téměř vždy“ spokojeni se způsobem, jakým jejich rodina vyjadřuje city a reaguje na jejich pocity. 55 % (18) bylo spokojeno „občas“ a 3 % (1) „velmi zřídka“.

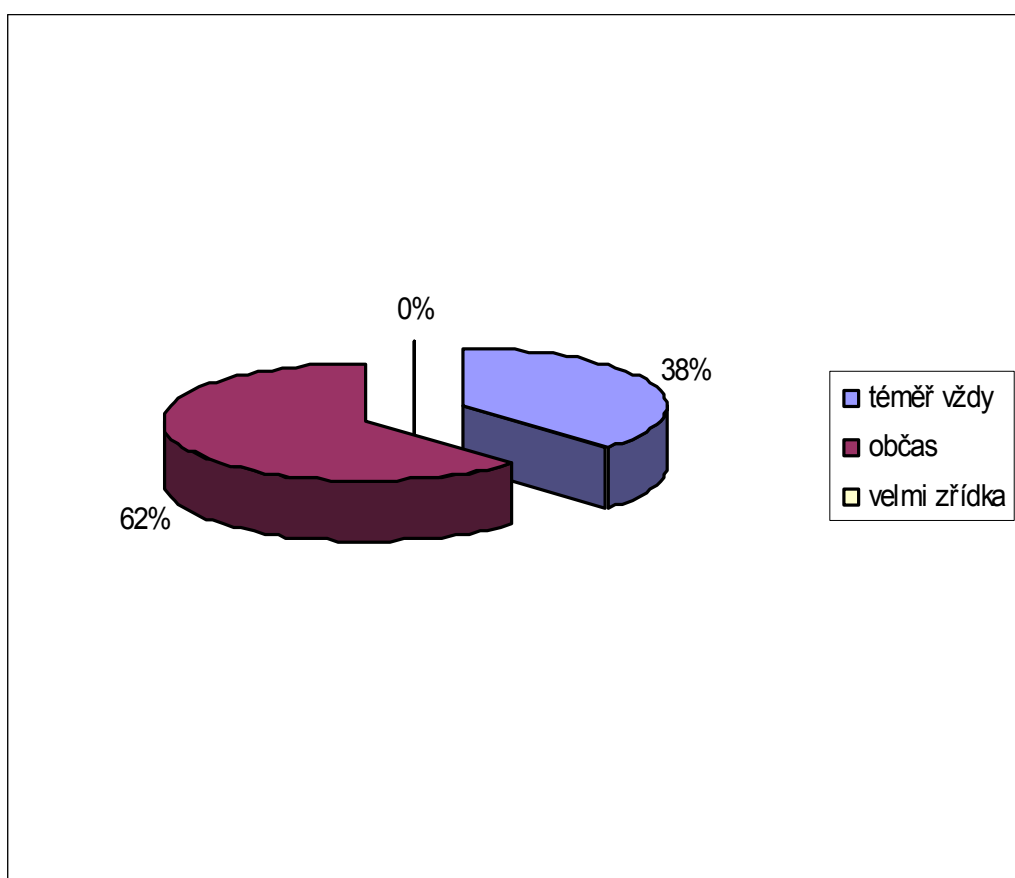
Graf 14: otázka č. 4 – dívky (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Mezi dívkami se našlo 47 % (8) těch, které jsou „téměř vždy“ spokojené se způsobem, jakým jejich rodiny vyjadřuje city a reaguje na jejich pocity. Dále 47 % (8) spokojených jen „občas“ a 6 % (1) spokojených „velmi zřídka“.

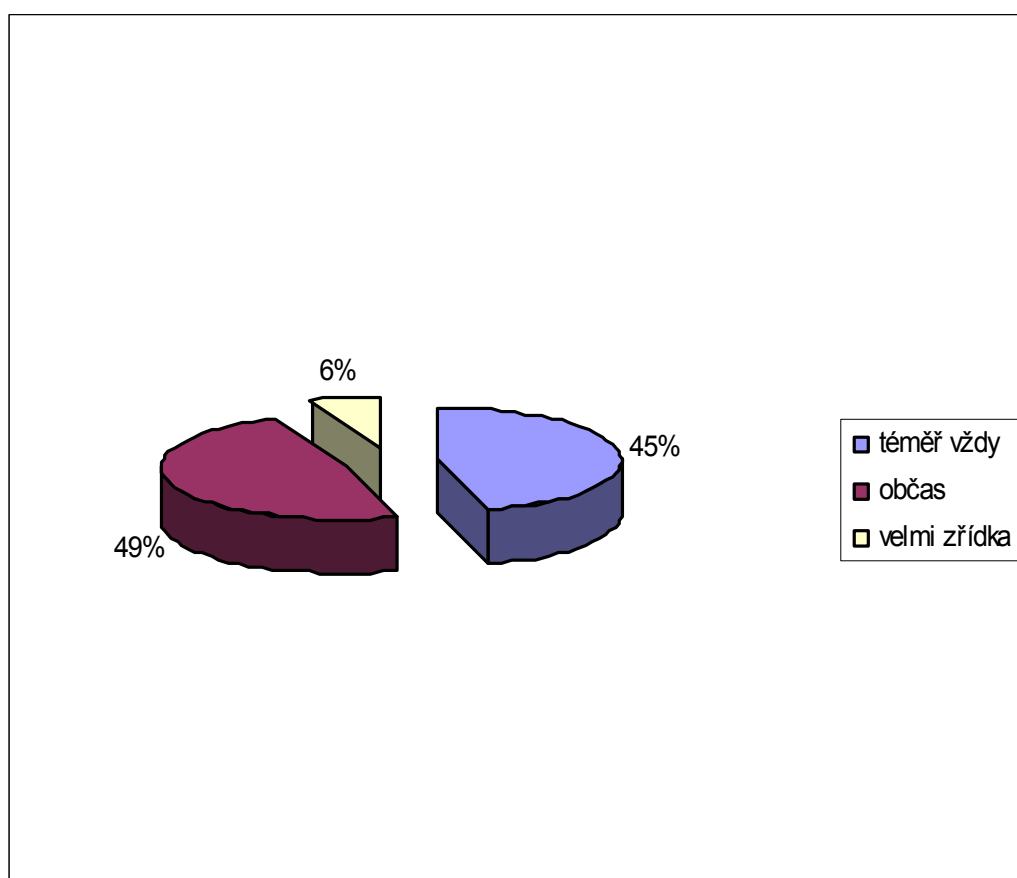
Graf 15: otázka č. 4 – chlapci (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Chlapci v 38 % (6) odpovídali, že jsou „téměř vždy“ spokojeni se způsobem, jakým jejich rodiny vyjadřuje city a reaguje na jejich pocity. Dále v 62 % (10) byli spokojeni „občas“. Žádný z nich, 0 % (0), ne zvolil odpověď „velmi zřídka“.

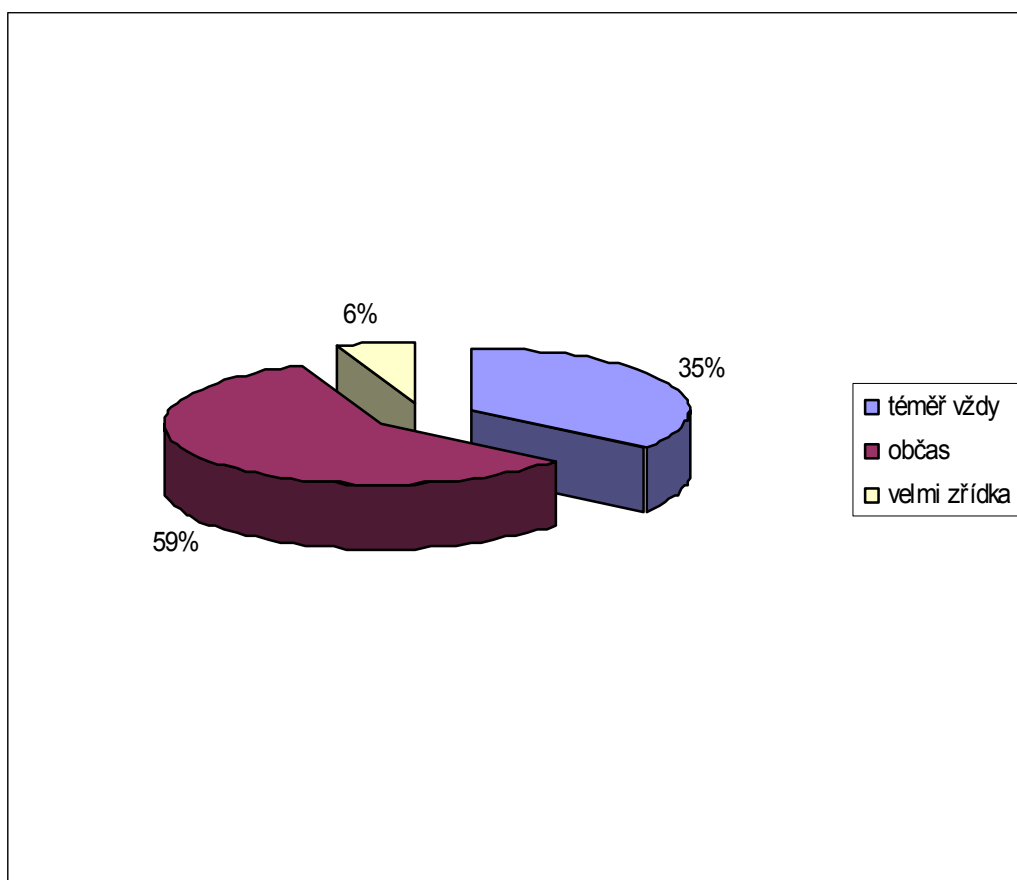
Graf 16: otázka č. 5 (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka číslo 5 se zabývala spokojeností respondentů s množstvím času, který tráví společně se svou rodinou. 45 % (15) dotazovaných si myslí, že jsou spokojeni „téměř vždy“, 49 % (16) „občas“ a 6 % (2) „velmi zřídka“.

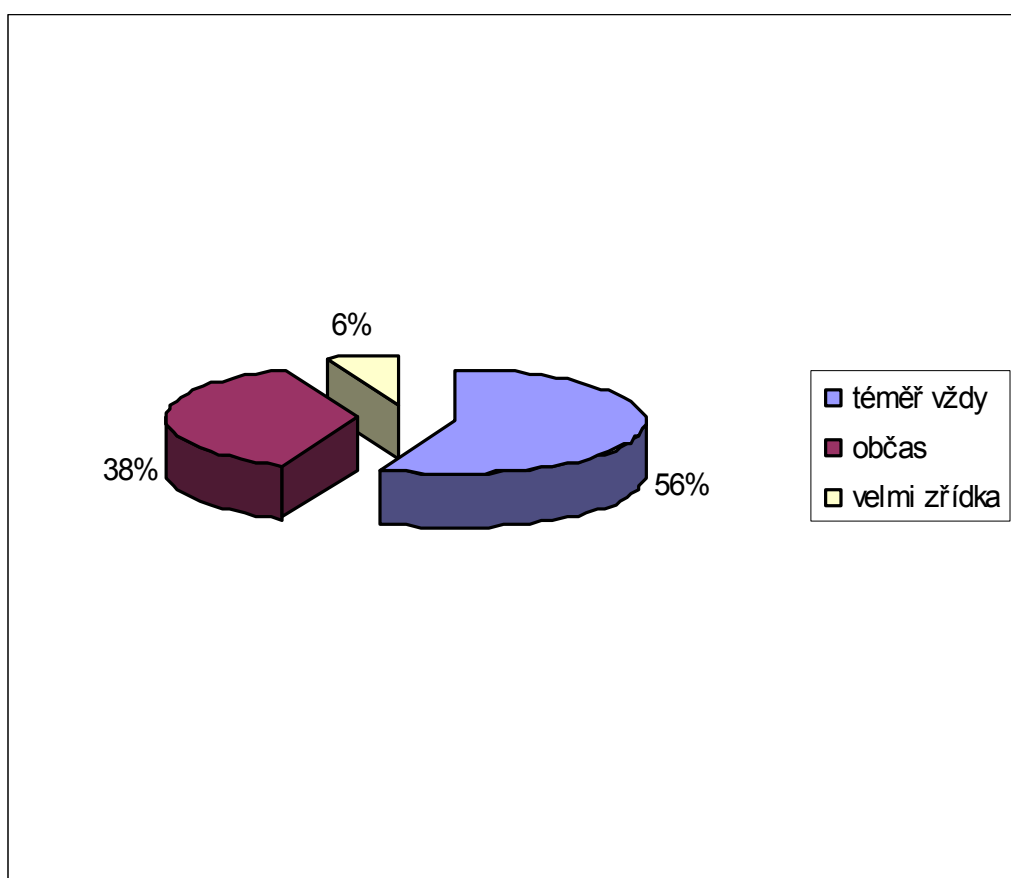
Graf 17: otázka č. 5 – dívky (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Podle grafu bylo pouze 35 % (6) dívek spokojeno „téměř vždy“ s množstvím času, který tráví společně se svou rodinou. 59 % (10) dívek bylo spokojeno „občas“ a 6 % (1) dívek „velmi zřídka“.

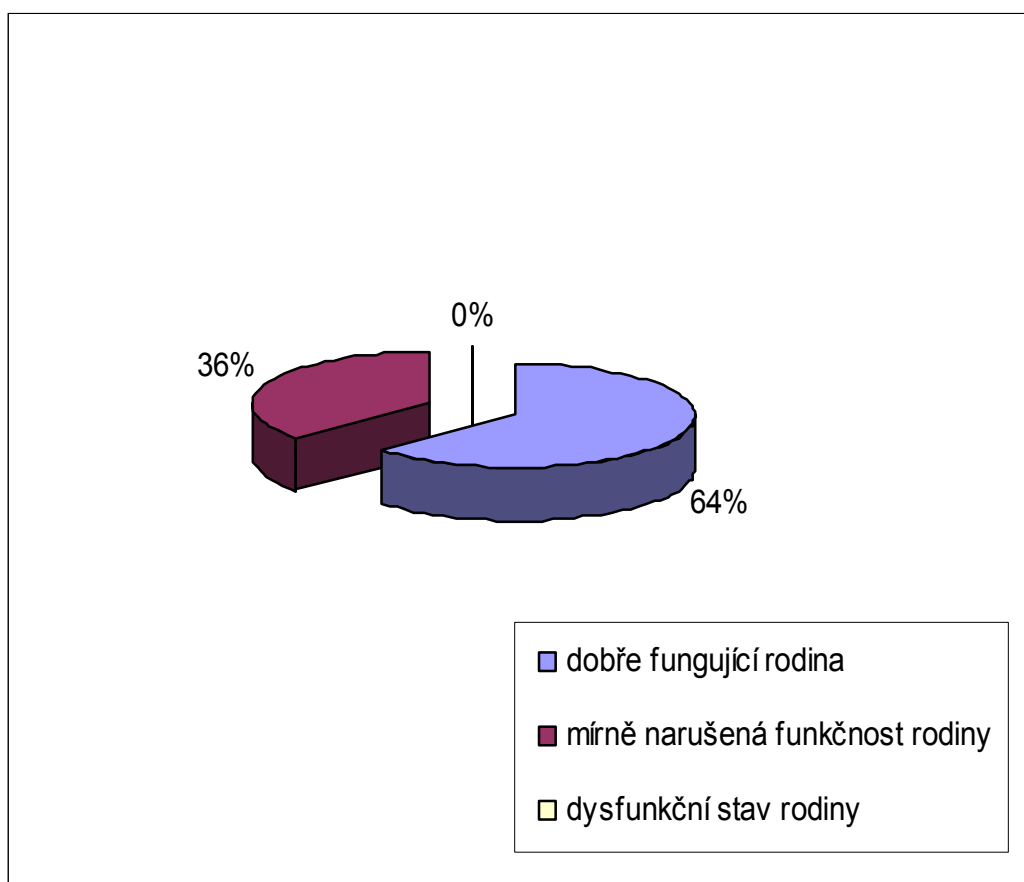
Graf 18: otázka č. 5 – chlapci (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Jak ukazuje graf, mezi chlapci se našlo 56 % (9) spokojených s množstvím času, který tráví společně se svou rodinou. Spokojených „občas“ bylo 38 % (6) a „velmi zřídka“ jen 6 % (1).

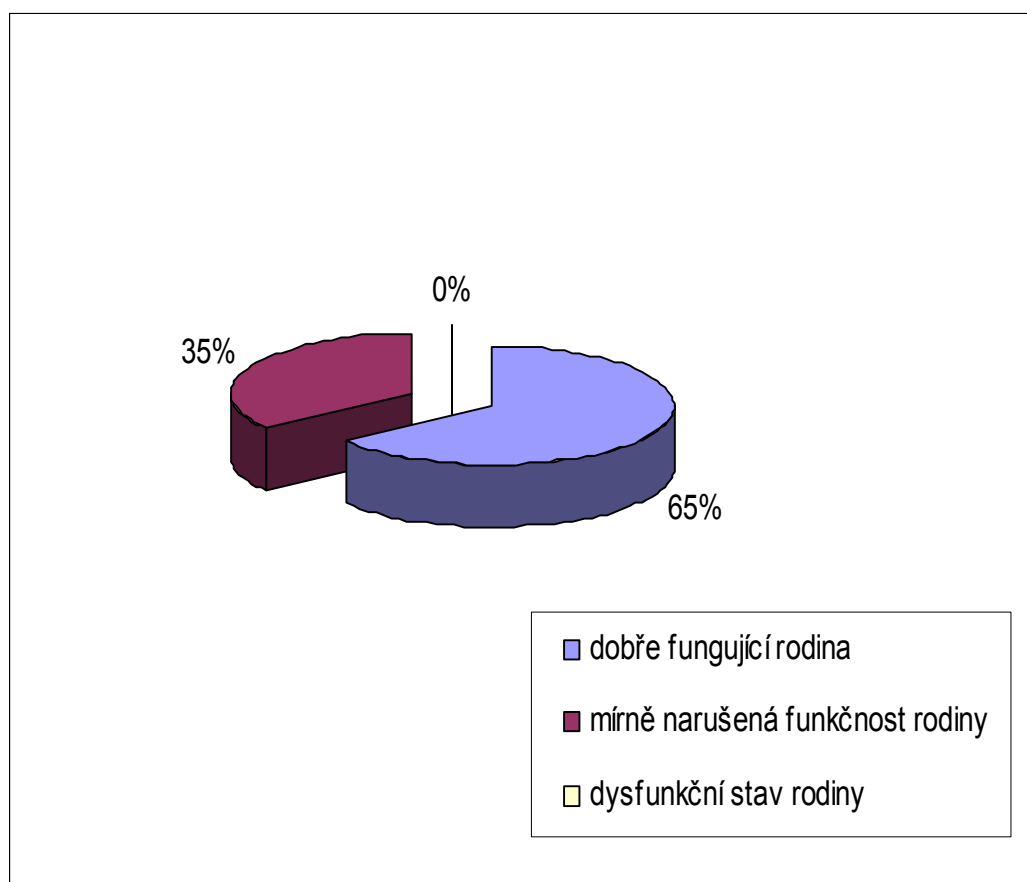
Graf 19: funkčnost rodiny (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf znázorňuje funkčnost rodiny žijící v obci do 1000 obyvatel. Většina rodin 64 % (21) se ukázalo jako dobře fungujících. Značné procento 36 % (12) bylo rodin s mírně narušenou funkčností a žádná rodina 0 % (0) nebyla v dysfunkčním stavu.

Graf 20: funkčnost rodiny – dívky (v %)

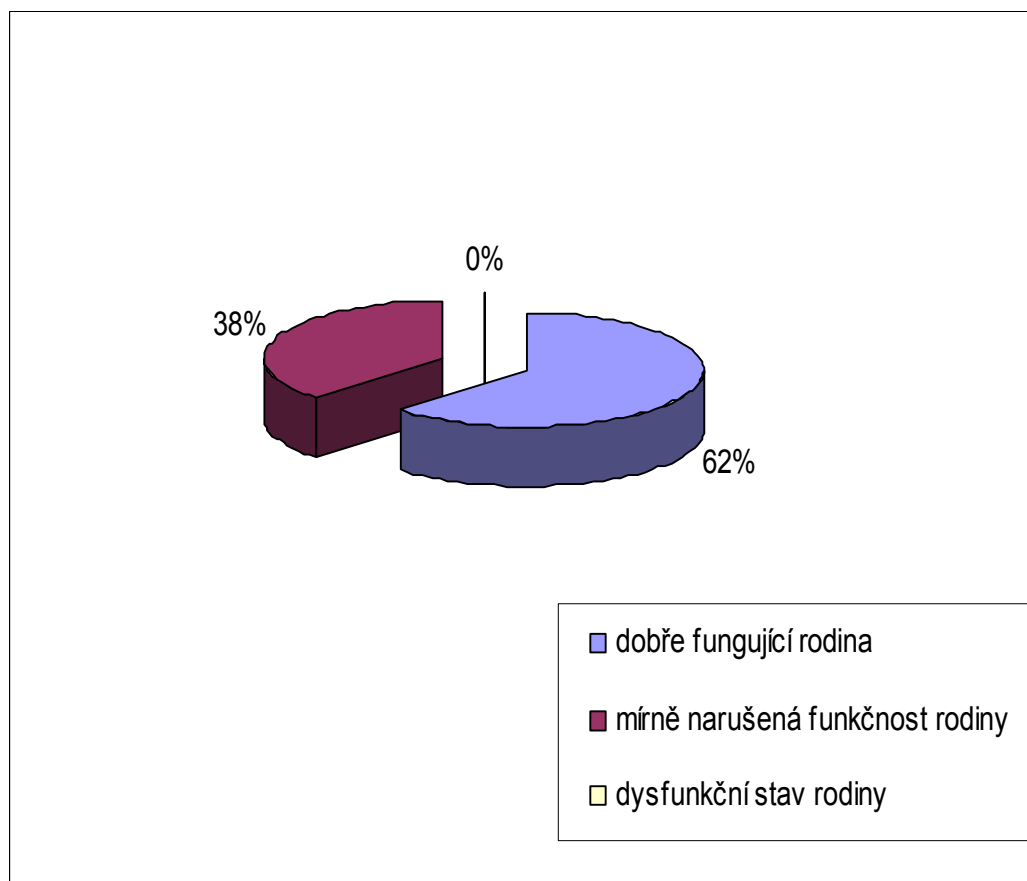

Zdroj: Vlastní výzkum

Mezi rodinami dívek se vyskytlo 65 % (11) dobře fungujících rodin, 35 % (6) rodin s mírně narušenou funkčností a 0 % (0) rodin v dysfunkčním stavu.

Graf 21: funkčnost rodiny – chlapci (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Rodin, v nichž byli zkoumáni chlapci, bylo 62 % (10) dobře fungujících, 38 % (6) s mírně narušenou funkčností a 0 % (0) s dysfunkčním stavem.

5. Diskuse

Rodina je základní jednotkou společnosti, ale také místem lásky, ochrany a výchovy. Dochází zde k vývoji dítěte pro něhož je velice důležitá funkčnost rodiny.

Tato práce hodnotí funkčnost rodiny žijící v obci do 1 000 obyvatel. Funkčnost rodiny byla u nás zkoumána už v 80. letech minulého století profesorem Dunovským (6), který však výsledky rozdělil do čtyř skupin, a to na rodiny funkční, problémové, dysfunkční a afunkční. Oproti tomu dotazník Family APGAR rozděluje rodiny dle funkčnosti na dobře fungující, s mírně narušenou funkčností a s dysfunkčním stavem.

Dotazník Family APGAR, uvedený Gabrielem Smilksteinem v roce 1978, byl dosud v České republice téměř nedotčený. Původně byl určen lékařům jako screening prováděný v ordinacích. Měl sloužit k získání základních dat, které zobrazují pacientův pohled na funkčnost jeho rodiny. Lékař ho poté mohl použít k zlepšení rodinného rozboru a k diagnózám.

Dotazník Family APGAR, na rozdíl od dotazníku profesora Dunovského, není tak podrobný a důsledný.

Dotazník obsahuje pět otázek a každá z nich zahrnuje jeden okruh týkající se funkčnosti rodiny. Okruhy, stejně jako otázky, jsou označeny slovy začínajícími písmeny ze zkratky APGAR. Na každou otázku je k dispozici jedna ze tří odpovědí. Respondent si tedy může vybrat, podle četnosti jevu obsaženém v otázce, odpověď téměř vždy, občas nebo velmi zřídka.

Oproti tomu se dotazník profesora Dunovského (6) dělí na osm kritérií, z nichž si respondent může vybrat úzce specifikovanou odpověď. Dunovský tedy klade ve svém dotazníku důraz na složení rodiny, stabilitu rodiny, sociálně ekonomickou situaci rodiny, osobnost rodičů, přítomnost sourozenců a jejich profil, osobnost šetřeného dítěte, jeho stav a vývoj, na zájem o dítě a péči o dítě. Abesková (1), která šetřila funkčnost rodiny dle dotazníku Dunovského, uvedla, že na funkčnost rodiny má vliv i počet dětí.

Věk respondentů se pohyboval mezi dvanácti a osmnácti lety. Výběr věkového vymezení byl ovlivněn definicí dítěte a srozumitelností otázek pro respondenty.

První otázka týkající se na spokojenost respondenta s pomocí od rodiny, které se mu dostává, když ho něco trápí, je spojována s pojmem přizpůsobivost, anglicky adaptation. Přizpůsobivostí se zde dle Smilksteina (29) myslí, schopnost adaptace rodiny na problémy během nerovnováhy rodiny. V článku Sobotkové (31) je míra přizpůsobivosti jedním z nosných principů rodinného fungování týká se schopnosti rodiny adaptovat se měnícím se požadavkům a nárokům života. Počítají se k nim jak běžné každodenní stresy, tak nečekané a nepředpokládané zátěže, jako je například vážné onemocnění člena rodiny. Helus uvádí (11), že v dnešní době v některých případech jsou rodiče neochotni dětem pomoci a nechávají je, aby si poradily samy, protože jim to bude ke prospěchu. V provedeném výzkumu odpovědělo 61 % (20), že je spokojeno téměř vždy, 39 % (13) občas a 0 % (0) velmi zřídka.

Druhá otázka se ptá na spokojenost se způsobem, jakým rodina s respondentem probírá věci společného zájmu a řeší společné problémy. Tato otázka je označena anglickým slovem partnership a podle Smilksteina (29) se zabývá spoluprací a podílení se členů na rozhodnutích a povinnostech. Výzkum ukázal, že s tímto bylo spokojeno 45 % (15) dětí téměř vždy, 52 % (17) občas a 3 % (1) velmi zřídka.

Pod pojmem growth byla přestavena třetí otázka. Ta se ptala na četnost pocitu, že rodina respektuje přání respondenta vyzkoušet nové aktivity nebo změnit životní styl. Jednalo se zde dle Smilksteina (29) o možnost psychického a emočního zrání a seberealizace, které lze dosáhnout za podpory rodinných členů přes vzájemnou podporu a vedení. Z výzkumu vyplynulo, že 27 % (9) dětí cítí respektování svých přání od rodiny téměř vždy, 52 % (17) občas a 21 % (7) velmi zřídka.

Znění čtvrté otázky: „Jsem spokojen(a) se způsobem, jakým moje rodina vyjadřuje city a reaguje na moje pocity (např. zlost, smutek, lásku)“, charakterizoval výraz affection neboli náklonnost. Smilkstein (29) tím označuje citový vztah existující mezi členy rodiny, který je laskavý nebo milující. Podle Sobotkové (31) je dobré v rodině otevřeně vyjadřovat své pocity, a to jak kladné, tak záporné. Jakékoli potlačování pocitů a existence komunikačních tabu jsou rizikové. K vyjadřování citů a k reakci na pocity je důležitá správná komunikace. Matoušek říká (22), že každá komunikace definuje vztah mezi tím, kdo vysílá, a tím, kdo přijímá sdělení. Na otázku

v rozhovoru odpověděla menší polovina 42 % (14), že je téměř vždy spokojena, 55 % (18) bylo spokojeno občas a pouze 3 % (1) velmi zřídka.

Poslední pátou otázku Smilkstein (29) charakterizoval slovem resolve, odhodlanost. Podle něj se jedná o závazek věnovat čas po psychické i emocionální stránce ostatním členům rodiny. Obvykle jde i o sdílení majetku a prostoru. Na otázku zda je respondent spokojen s množstvím času, který on i jeho rodina tráví společně, odpovědělo 45 % (15) dotazovaných si myslí, že jsou spokojeni téměř vždy, 49 % (16) občas a 6 % (2) velmi zřídka. Dle Matouška (22) by si funkční rodina měla udržet alespoň nějaké společné činnosti ve volném čase, jichž se účastní všichni nebo alespoň někteří členové rodiny. Podle něho je nejrychlejší otázkou ke zjištění funkčnosti rodiny zeptat se, jak tráví víkendy.

Je zajímavé, že v jediné první otázce většina respondentů volila odpověď téměř vždy. U ostatních vždy převažovala odpověď občas. Variantu velmi zřídka volili respondenti mizivě, snad kromě třetí otázky, kde se tato varianta v počtu odpovědí skoro přiblížila variantě téměř vždy. To mohlo být důsledkem věku respondentů. Všechny dotázané děti se pohybovaly mezi dvanáctým a osmnáctým rokem, toto období je označované jako dospívání. Dle Langmaiera (18) je období dospívání spojeno s hledáním identity, které může probíhat i aktivní experimentací se životním stylem nebo novými aktivitami. Rodina ustupuje do pozadí a někdy se dokonce stává i překážkou v pokusech dítěte nalézt vlastní totožnost. (22) Matějček říká (21), jestliže dítě přijde s nějakým návrhem, který se rodičům nelíbí, měli by ho uvážit.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že 64 % (21) respondentů žije v dobře fungující rodině, 36 % (12) respondentů v rodině s mírně narušenou funkčností a žádný 0 % (0) v rodině s dysfunkčním stavem. Dalo by se říci, že funkčnost rodin respondentů ženských i mužských pohlaví byla téměř stejná, protože poměr jednotlivých typů funkčností se lišil u dívek i chlapců na nejvýše o dvě procenta od průměru.

V malých obcích v posledních letech klesá porodnost a obyvatelstvo stárne, proto nebylo jednoduché zkontaktovat respondenty. Avšak lákavou výzvou bylo vyšetřit funkčnost v těchto rodinách, která by mohla být zajímavým ukazatelem v budoucnu.

6. Závěr

Tématem práce bylo hodnocení funkčnosti rodiny žijící v obci do 1000 obyvatel podle dotazníku Family APGAR.

Cílem práce bylo ověřit, zda lze využít dotazník Family APGAR k hodnocení funkčnosti rodiny žijící v obci do 1 000 obyvatel. Domnívám se, že bylo v práci tohoto cíle dosaženo.

Počáteční hypotéza zněla: „Dotazník Family APGAR lze využít k hodnocení funkčnosti rodiny žijící v obci do 1000 obyvatel“. Během výzkumu bylo zjištěno, že dotazník není vhodný pro hodnocení funkčnosti rodiny žijící v obci do 1000 obyvatel a to hned z několika důvodů. Otázky číslo dva, tři a čtyři jsou dvouhlavňové, tudíž by bylo dobré je rozdělit, aby respondent mohl přesně odpovědět. Dále odpovědi předsunuté k výběru jsou mlhavé a nejednoznačné. Mezi pojmy téměř vždy, občas nebo velmi zřídka si představí každý něco jiného. Proto by se měly úže specifikovat.

Po provedení několika úprav by tedy dotazník Family APGAR mohl sloužit jako počáteční screening nebo předscreening používaný pro diferenciaci dysfunkčních rodin.

Tento dotazník je v naší republice téměř neznámý. Bakalářská práce ukazuje jeho klady i zápory a navrhuje jeho zaktualizování. Tudíž může sloužit jako podklad k obnovení dotazníku a tak k hodnocení funkčnosti rodin v dnešní době.

7. Seznam použitých zdrojů:

1. ABESKOVÁ, Ž. *Šetření a hodnocení funkčnosti rodin*. České Budějovice, 2007. 65 s. Bakalářská práce na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity. Vedoucí bakalářské práce Miloš Velemínský
2. BOLDIŠ, P. Bibliografické citace dokumentu podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 1 – Citace: metodika a obecná pravidla. Verze 3.3. Poslední aktualizace 11.11.2004. 21 s.
3. BOLDIŠ, P. Bibliografické citace dokumentu podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 2 – Modely a příklady citací u jednotlivých typů dokumentů. Verze 3.1. Poslední aktualizace 11.11.2004. 16 s.
4. BURIÁNEK, J. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1998. 128 s. ISBN 80-7168-304-3
5. ČERMÁKOVÁ, M. a kol. *Proměny současné české rodiny (rodina – gender – stratifikace)*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 172 s. ISBN 80-85850-93-1
6. DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986. 140 s. ISBN 08-040-86
7. DUNOVSKÝ, J. a kol. *Sociální pediatrie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999. 279 s. ISBN 80-7169-254-9
8. GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie: Systemické a narativní přístupy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2003. 184 s. ISBN 80-247-0415-3
9. HANUŠOVÁ, J. *Rodina. Vzdělávání dospělých*. [online]. [cit. 2008-03-23]. Dostupné z: <http://www.viod.cz/editor/assets/download/rodina2.pdf>
10. HARTL, P., HARTLOVÁ-CÍSAŘOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-302-X
11. HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 232 s. ISBN 80-7178-888-0

12. HINTNAUS, L. *Člověk a rodina. Smysl a funkce rodiny*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 1998. 95 s. ISBN 80-7040-315-2
13. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5
14. HOLUB, M., HYKLOVÁ, J., NOVÁ, H. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 7. vyd. Praha: Linde, 2005. 752 s. ISBN 80-7201-517-6
15. HORSKÁ, P. a kol. *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. 480 s. ISBN 80-7038-011-X
16. HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 400 s. ISBN 80-210-3974-4
17. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: TRITON, 2003. 224 s. ISBN 80-7254-329-6
18. LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 4. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9
19. MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 224 s. ISBN 80-04-25236-2
20. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*. 1. vyd. Praha: Galén, 1994. 214 s. ISBN 80-85824-06-X
21. MATĚJČEK, Z. *Škola rodičů*. 1. vyd. Praha: MAXDORF, 2000. 288 s. ISBN 80-85912-29-5
22. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. 124 s. ISBN 80-901424-7-8
23. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 288 s. ISBN 80-7178-549-0
24. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Národní zpráva o rodině*. [online]. 2004. [cit. 2008-01-19]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/900/zprava_zkr.pdf
25. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 250 s. ISBN 80-86429-05-9

26. Rodinné prostředí a jeho vliv na osobnost. [online]. [cit. 2008-03-15]. Dostupné z: <http://www.maturita.cz/referaty/referat.asp?id=2646>
27. SAUZÉDE, J.-P., SAUZÉDE-LAGARDE, A. *Spokojené soužití v nové rodině*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 160 s. ISBN 978-80-7367-295-9
28. SEKOT, A. *Sociologie v kostce*. 3. vyd. Brno: Paido, 2006. 260 s. ISBN 80-7315-126-X
29. SMILKSTEIN, G. The family APGAR: A proposal for a Family Function Test and Its Use by Physicians. *The journal of family practise*. 1978, vol. 6, no. 6. ISSN: 0094-3509
30. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 176 s. ISBN 80-7178-559-8
31. SOBOTKOVÁ, I. Odolná a funkční rodina – jeden z předpokladů zdravého vývoje dětí. *Pediatric pro praxi* [online]. 2003. [cit. 2008-04-09]. Dostupné z: <http://www.solen.cz/pdfs/ped/2003/05/05.pdf>
32. ŠMOLKA, P. Změněná tvář rodiny. *Rodina*. [online]. 1999. [cit. 2008-03-29]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek263.htm>
33. TRÉLAÛN, B. *Překonávání konfliktů v rodině*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 144 s. ISBN 80-7178-935-6
34. TUČEK, M. a kol. *Česká rodina v transformaci – Stratifikace, dělba rolí a hodnotové orientace*. [online]. 1998. [cit. 2008-03-23]. Dostupné z: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/152_98-3wptext.pdf
35. ZOJA, L. *Soumrak otců. Archetyp otce a dějiny otcovství*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, 2005. 308 s. ISBN 80-7260-145-8

8. Klíčová slova

rodina

funkce rodiny

dotazník Family APGAR

poruchy funkcí rodiny

obec do 1000 obyvatel

9. Přílohy

1. Dotazník Family APGAR v českém znění
2. Dotazník Family APGAR v původním anglickém znění

1. Dotazník Family APGAR v českém znění

	téměř vždy	občas	velmi zřídka
1. Jsem spokojen(a) s pomocí od rodiny, které se mi od mé rodiny dostává, když mě něco trápí.			
2. Jsem spokojen(a) se způsobem, jakým se mnou moje rodina probírá věci společného zájmu a řeší společné problémy.			
3. Mám pocit, že moje rodina respektuje moje přání vyzkoušet nové aktivity nebo změnit můj životní styl.			
4. Jsem spokojen(a) se způsobem, jakým moje rodina vyjadřuje city a reaguje na moje pocity (např. zlost, smutek, lásku).			
5. Jsem spokojen(a) s množstvím času, který já a moje rodina trávíme společně.			

Bodování: Respondent si vybere jednu ze tří možností, která se hodnotí takto: „Téměř vždy“ (2 body), „Někdy“ (1 bod), „Téměř nikdy“ (0 bodů). Body ze všech pěti otázek spočítáme. Součet 7-10 bodů znamená dobře fungující rodinu, skóre 4-6 bodů signalizuje mírně narušenou funkčnost rodiny a skóre 0-3 body odráží dysfunkční stav rodiny.

*Podle toho, který člen rodiny vyplní dotazník, může být slovo „rodina“ nahrazené slovem manželka, druh, rodiče nebo děti

2. Dotazník Family APGAR v původním anglickém znění

Table 3. Family APGAR Questionnaire			
	Almost always	Some of the time	Hardly ever
I am satisfied with the help that I receive from my family* when something is troubling me.	_____	_____	_____
I am satisfied with the way my family* discusses items of common interest and shares problem solving with me.	_____	_____	_____
I find that my family* accepts my wishes to take on new activities or make changes in my life-style.	_____	_____	_____
I am satisfied with the way my family* expresses affection and responds to my feelings such as anger, sorrow, and love.	_____	_____	_____
I am satisfied with the amount of time my family* and I spend together.	_____	_____	_____
<p>Scoring: The patient checks one of three choices which are scored as follows: 'Almost always' (2 points), 'Some of the time' (1) point, or 'Hardly ever' (0). The scores for each of the five questions are then totaled. A score of 7 to 10 suggests a highly functional family. A score of 4 to 6 suggests a moderately dysfunctional family. A score of 0 to 3 suggests a severely dysfunctional family.</p> <p>*According to which member of the family is being interviewed the physician may substitute for the word 'family' either spouse, significant other, parents, or children.</p>			